

Билал Ҳасмият

ВА

20
сон

27—29 май
1998 йил

Ўзбекистон Республикаси Мустақиллик куни — 1991 йил 1 сентябрдан чиқа бошлаган

Муассислар: Ўзбекистон Республикаси Хотин-қизлар қўмитаси, Болалар жамғармаси ва «Соғлом авлод учун» Халқаро хайрия жамғармаси

Фарзандлар ота-онага итоат этиб, ҳар бир фурсатни уларнинг ризолигисиз ўтказмасликлари лозимдир. Ҳар бир саодатли ва азиз фарзанд ота-она кайфиятини розилик белгиси билан хандон қилади, ота-она хурсандчилигини ўзига келадиган

яхшилиқнинг дебочаси деб билади. Наҳот эшигининг калити ва саодат гулзорининг насими ота-она туфайли ҳосил бўлади. Фарзанд ўстиришдан муддао шулки, улар имкони борича ота-она хизматини қилсинлар ва ҳеч қачон уларга уят ва шармандалиқ кел-

тирмасинларки, уят ва шармандалиқ ота-онанинг фарзандга бўлган меҳру муҳаббат ойнасини губорлаштиради. Бундай ёмон фарзанддан беғоналарни яхшироқ, деб ҳисоблайдилар.

Бархурдор ибн МАҲМУД

Удумларимиз

Ота-онамизни зиёрат қилиб келиш учун қишлоққа жундик. Автобусдан тушиб момо, бувалар кимникида экан, деб туриб қолдик. Чунки, энг аввало уларни куриш лозим. Йул устида ун-гай булган акамнинг уйига бурлидик. Кунгил бирлигини қаранг, ҳамма шу ерда жамулжам экан.

Яхши эт олган, қирқ килоллик қўй сўйилиб уч килодан бўлинаётган экан. Дарҳол майда-чўйдаси козуришга олиб кетилди, бир булагги шурва қилинадиган бўлди. Тандирхонадан бетлари қизариб янгамиз чикки келдилар. Ҳозиргина нонга сув урган қуринадилар. Пешовэ чиқиб, қулдидан уғилчамни олдилар. Ҳали сурашиб улгурмай юз кўримчи бериш уларнинг қўлини, оғиз буришигача момоси, бувисига ухшаш эканини айтиш ҳам ёқимли, кунгилла киришининг йули. Кунгил деганингиз ноки, энг ардоқли нарсани фаҳмлай олсангизгина меҳр уйғота olasiz. Юз ку-

Маълумки, ҳар бир нарсанинг қадр-қиймати унга булган муносабат билан белгиланади. Бу қойда китобларга ҳам таалуқлидир. Сир эмаски, мактаб ўқувчилари орасида китобга нисбатан муносабат ҳамон ўзгармай келмоқда. Ўқувчилар дарслик китобларига моддий бойлик, шахсий мулк сифатида эмас, балки оддий бўлган сифатида қарамоқда. Устига-устак ота-оналар ҳам бундай ҳолатларга берадир ва лоқайд бўлишайпти. Хуш, нега шундай? Бунинг сабаби оддий, юқорида таъкидлаганимиздек, муносабатнинг ўзгармаганидир. Бошқача қилиб айтганда, эгасизлик охири оқибатда ана шундай салбий ҳолатларни келтириб чиқармоқда. Қолаверса, «белги оғриманингим нон ейишини қур», деган ҳикматда катта маъно бор. Чунки ўқувчи дарслик китобларини мактаб кутубхонасидан олиб фойдаланади. Вақти-соати келганда уни қайтариб топширади. Демак, китоб ўқувчининг шахсий мулки эмас. Нақд пулга сотиб олмгани боис уни асраб-авайлаб, тоза-озода тутиши ҳам даргумон. Қисқаси пули куймагани учун жони ҳам ачимадиди-да. Агарда дарслик китоблари сотилса эки бошқа баддий китоблардек озгина маблаг сарфлаб харид қилинса унга булган муносабат ўзгаради, ки-

тобнинг қадр-қиймати ошади. Энг аввало ўқувчиларнинг, қолаверса, ота-оналарнинг китобга нисбатан талабчанлиги кучаяди. Шу тариқа китоб нафақат маънавий, балки моддий бойлик сифатида юксак қадр-қийматга эга бўлади, унинг умри узаяди. Яхши сақланган, асраб-авайлаб тутилган дарсликларни кейинги босқичдаги ўқувчиларга тарқатиш ёки ҳатто сотиш ҳам мумкин.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг «Ўзлу-

Таълим ислохотлари

Ота-оналар, ўқувчилар янги ўқув йили учун дарсликлар ва ўқув қўлланмаларини китоб дуконларидан эркин нархда харид қилиб олиши мумкин. Аммо барча мактабларнинг биринчи синф ўқувчилари, меҳрибонлик уйлари, ақлан, жисмонан заиф болалар учун ихтисослаштирилган мактаблар ва мактаб-интернатлар ўқувчилари дарс-

зилган махсус ишчи гуруҳи бевосита дарсликларни сотишни ташкил этади ҳамда кам таъминланган оилаларнинг фарзандларини дарслик билан таъминлашда моддий ёрдам кўрсатади.

Албатта, ҳомийларсиз, қорхона, ташкилот, хайрия жамғармалари, қолаверса кенг жамоатчилик ёрдамисиз бундай ишларни юзага чиқариш анча мушкул. Шу мақсадда вазирликда банкнинг алоҳида ҳисоб-рақами очилди. Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги уй-жой қурилиш банкнинг «Меҳнат» бўлими ҳисоб-рақами 2020400000101044001 банк коди 00423.

Ҳар бир нарса эҳтиёждан туғилади. Шубҳасиз, таълим соҳасидаги янгилик ҳам бозор иқтисодиёти талаблари асосида пайдо бўлди. Давр тақозоси билан юзага келди. Бундан ташқари дарслик билан таъминлашнинг пуллик шакли ўқувчининг китобга булган муносабатини, ота-онанинг унга нисбатан талабчанлигини оширишга қаратилган. Ҳамма гап ана шунда. Муносабатнинг ўзгаришида ҳикмат қўп.

К. ТОШМИРЗАЕВ

МЕҲР КЎЗДА

римчига берган пулга бешунта сақиб берар, мушук офтобга чиқмайди. Кунгил амал, чақалоқнинг изатини қилиш ҳам қадрият асли.

Аслини олганда ҳар қайсимизнинг оиламизни йиғса уй тулиб кетди. Бироқ меҳр кўзда дейдилар. Тугишган опа-ука, ака-сингиллар оила ташвишларини бир зумгина унутиб, ота-она даргоҳида бол-бот шундай йиғилсалар бунинг файзи узгача булар экан.

— Қараб турсам, ҳар қайсинг ўз муаммоларинг билан бўлиб беғоналашиб, узоқлашиб кетясанлар, — дейди 93 ёшга қўралаб қолган отамиз. Қассобхонада гушт тақчил эмас, истаган вақтда топса бўлади, бироқ оилавий шердада ўз қўли билан семиртирилган ҳалолгина, покизагина кўйнинг гушти, тенг миқдорда уч килодан бўлинади. Пулсиз истаган тугундаги гуштни олиш мумкин.

— Шерда — оиланинг баракаси. Қулингда пулинг бўлмаслиги мумкин. Бироқ ҳовлингда ушқоқ молнинг бор, ҳозир бозорга олиб борсанг, икки кило гуштни ҳам пулга олмайд. Ушани боғлабгина рўзгордан чиқадиган чигит борми, ушқоқ-пучоқ борми, озгига тугсанг, турт ойда шердага тайёр бўлади, қарибсанки, бир йил давомида рўзгоринг гуштсиз турмайди. Ҳалол меҳнат ортидан келган ризққа нима етсин.

Халқимизнинг қадриятларидан булган, оилавий шерда бошқа жойларда ҳам урф олатга айлansa ёмон бўлмасли.

Ш. АШУРОВА.

БОБОЛАРИМНИ БИЛИБ ОЛДИМ

Оиламизда «Оила ва жамият»ни севиб ўқишди. Мен ҳам ёшимга мос мақолаларни, ибратли ҳикоятларни ўқиб, улардан ўзимга хулоса чиқаришга ҳаракат қиламан. Айниқса, «Болалар саҳифаси» менинг жониди.

Газетада «Оила шажараси» танлови эълон қилингани эса жуذا яхши бўлди. Шу баҳонада етти пуштинги биладиганлар уларни яна бир қарра елга олишди. Билмайдиганлар эса билиб олишди. Мен ҳам боболаримдан, отамдан сураб-суриштириб авлодларимни билиб олдим. Мана улар:

1. Отам — Толмас ака.

2. Бобом — Оллоқул бобо.
3. У кишининг отаси — Файзулла бобо.
4. Файзулло бобонинг отаси — Қурбонбадал бобо.
5. У кишининг отаси — Ой-мат бобо.
6. Унинг отаси — Қурбон-сайд бобо.
7. У кишининг отаси — Худойберди бобо.
8. Унинг отаси — Баймоқ бобо.
9. Баймоқ бобонинг отаси — Маҳадали бобо.

Собит ФАЙЗУЛЛАЕВ,
Сурхондарё вилояти, Ангор туманидаги 7-мактабнинг 6-синф ўқувчиси

Ахборот

САЛОМАТЛИК БИЛАН БОҒЛИҚ

Меҳнатни муҳофаза қилиш, соғлом ва хавфсиз иш шaroитларини яратиш долзарб масала, меҳнаткаш инсон саломатлигини сақлаш билан боғлиқ булган вазифалардир. Шу сабабли ҳам мулкчиликнинг турли шакллари асосланган корхоналарда меҳнат хавфсизлигини таъминлаш, ишлаб чиқаришни янги техника ва технологиялар билан ускуналаш, шовқин-сурон, тебранишлар, чанг ва газлар тарқалиши, иш жойларида ҳарорат-намлик меъерини йул қўйиш

мумкин булган даражага келтириш чора-тадбирлари қўрилмоқда.

Топкент вилояти қасаба уюшмалари кенгаши ва хотин-қизлар кумитасининг яқинда бўлиб ўтган қўшма пленумида бу масала атрофида муҳокама қилинди.

Шунингдек Пленумда оила йилида ҳар бир фуқаро учун муносоиб, соғлом, хавф-хатарсиз иш жойлари яратиш учун самарали чора-тадбирлар қўрилиши алоҳида қайд этилди.

А. МИРҲОМИДОВ

ОИЛА ЙИЛИГА БАҒИШЛАНДИ

Акмал Икромов номли Каттақўрғон педагогика билим юртида драма студияси ташкил этилганига қўп вақт булган эмас. Қисқа вақт ичида драма студияси иштирокчилари ташаббуси билан Улмас Умарбековнинг «Ўзинг учун ул етим», Я. Худойқуловнинг «Орият» асарлари саҳналаштирилган эди. Яқинда

Мен 35 йил урта мактабда ўқувчиларга ўзбек тили ва адабиётинан сабоқ бердим, нафақага чиққач, болаларим ва набираларимга эсдалик эзиб қолдириш ниятида авлод-аждодаларимиз тарихи ҳақида «Алла овчи авлоди ва шажараси» номли рисола яратишга киришдим.

Рисола эшик учун материалларни иш фаолиятим давомида йиғиб, қолаверса, марҳум отам Худойқул дум бува Жума оқсоқол ўғилларининг озаки хотира ва ҳикояларини қалбимга жойлаб юрдим. Бундан ташқари, Алла авлодига мансуб кишилар яшайдиган

АЛЛА ОВЧИ АВЛОДИ

жойларга бориб, энг кеска одамлар билан мулоқотда бўлдим, халқ уртасида оғиздан-оғизга кучиб ўтиб юрган ривоятлар ва ҳикматли сузларни ҳамда топонимик номларни тулладим.

Қашқадарё вилоятидаги Чироқчи ва Яккабоғ туманларида, Самарқанд вилоятининг Пастдарғом туманида «Алла» авлодига мансуб кишилар яшайдилар. Бу халқнинг бизга маълум булган бош буvasи — Алла овчи бува булган эканлар, Алла буванинг асли исми Аллоҳмурод бўлиб, «Алла» номли қисқартирилган шакли билан машҳур бўлиб кетган эканлар.

Алла буванинг Қучар, Тоғай, Бекмурод ва Нормурод исми — туртга угли бўлиб, улар ўз давридаги обрўли, серфарзанд кишилар бўлишган. Изланишлардан маълум бўлишича, Алла буванинг ҳозирги

пайтда саккизинчи авлоди бўлиб, тахминий икки минг кишидан ортиқроқ экан. Улар орасида обрўли оқсоқоллар билимдон кишилар, айниқса, полвонзодалар ва раҳбар ходимлар қўп учрайдилар.

Утмишда тузилган шажараларда фақат эркаклар ҳисобга олинган, ҳоло. Чунки аёллар палаҳмоннинг топишга қиёс қилинган. Шу боисдан ҳам уларни шажарада ҳисобга олиш мушкул ишдир.

«Ҳар бир инсон етти отасининг исми-шарифини билиши керак, саккизинчиси эса бетонадир», — дер эдилар раҳматлик отам. Етти ота қандай саналади? Алла бувага нисбатан ўз авлодим ва зурридим мисолида:

- 1 — авлод — Алла овчи — бува
- 2 — авлод — Қучар бува — ота
- 3 — авлод — Жуман оқсоқол — бола
- 4 — авлод — Худойқул дум — невар
- 5 — авлод — Шариф домла — чевара
- 6 — авлод — Шавкат — эвара
- 7 — авлод — Сардорбек — дувар
- 8 — авлод — беғона.

Саккизинчи авлод Алла бува учун беғона киши ҳисобланар эмас, унинг бош буvasи эса Қучар бува бўлиб қолаверади. Аммо неча авлод ўтса ҳам шу авлод «Алла» номи билан қолаверади.

Ш. ХУДОЙҚУЛОВ,
Чироқчи тумани,
Араббанди қишлоғи

оила йилига бағишлаб М. Шамхаловнинг «Қайнона» асари саҳналаштирилди. Бу кулгили хангомада бош рол ижрочилари — Гулзоша Шодиева билан Ҳафиза Эргашева томошабинлар олқишига сазовор бўлишди.

М. ҲАҚБЕРДИЕВ

Хабар

Удумларимиз

Ота-онамизни зиёрат қилиб келиш учун кишлоққа жундик. Автобусдан тушиб момо, бувалар кимнида экан, деб туриб қолдик. Чунки, энг аввало уларни куриш лозим. Йул устида унгай булган акамнинг уйига буридик. Кунгил бирлигини қаранг, ҳамма шу ерда жамулжам экан.

Яхши эт олган, қирқ килолик куй суйилиб уч килодан бўлинаётган экан. Дарҳол майда-чуйдаси қовуришга олиб кетилди, бир булаги шурва қилинадиган бўлди. Тандирхонадан бетлари қизариб янгамиз чиқиб келдилар. Хозиргина нонга сув урган куринадилар. Пешвоз чиқиб, қулимдан ўғилчамни олдилар. Ҳали сурашиб улгурмай юз кўримчи бериш уларнинг қулиши, оғиз буришигача момоси, бувисига ухшаш эканини айтиш ҳам ечимли, кунгилда киришнинг йули. Кунгил деганингиз нозик, энг ардоқли нарсани фахмлай олсангизгина меҳр уйғота оласиз. Юз кў-

Матълумки, ҳар бир нарсанинг қадр-қиймати унга булган муносабат билан белгиланади. Бу қойда китобларга ҳам тааллуқлидир. Сир эмаски, мактаб ўқувчилари орасида китобга нисбатан муносабат ҳамон ўзгарма келмоқда. Ўқувчилар дарслик китобларига моддий бойлик, шахсий мулк сифатида эмас, балки оддий буюм сифатида қарашмоқда. Устига-устак ота-оналар ҳам бундай ҳолатларга берафқ ва лоқайд бўлишайпти. Хуш, нега шундай? Бунинг сабаби оддий, юқорида таъкидлаганимиздек, муносабатнинг ўзгармаганидир. Бошқача қилиб айтганда, эгасизлик охири-оқибатда ана шундай салбий ҳолатларни келтириб чиқармоқда. Қолаверса, «бели оғриманинг нон ейишини ку» деган ҳикматда катта маъно бор. Чунки ўқувчи дарслик китобларини мактаб кутубхонасидан олиб фойдаланади. Вақти-соати келганда уни қайтариб топширади. Демак, китоб ўқувчининг шахсий мулки эмас. Нақд пулга сотиб олмгани боис уни асраб-авайлаб, тоза-озода тутиши ҳам даргумон. Қисқаси пули қуймагани учун жони ҳам ачимайди-да. Агарда дарслик китоблари сотилса эки бошқа баддий китоблардек озгина маб-лаб сарфлаб харид қилинса унга булган муносабат ўзгаради, ки-

тобнинг қадр-қиймати ошади. Энг аввало ўқувчиларнинг, қолаверса, ота-оналарнинг китобга нисбатан талабчанлиги кучаяди. Шу тариқа китоб нафақат маънавий, балки моддий бойлик сифатида юксак қадр-қийматга эга бўлади, унинг умри узаяди. Яхши сақланган, асраб-авайлаб тутилган дарсликларни кейинги босқичдаги ўқувчиларга тарқатиш эки ҳатто сотиш ҳам мумкин.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг «Ўзлук-

Таълим ислохотлари

Ота-оналар, ўқувчилар янги ўқув йили учун дарсликлар ва ўқув қўлланмаларини китоб дуконларидан эркин нархда харид қилиб олиши мумкин. Аммо барча мактабларнинг биринчи синф ўқувчилари, меҳрибонлик уйлари, ақлан, жисмонан заиф болалар учун ихтисослаштирилган мактаблар ва мактаб-интернатлар ўқувчилари дарс-

зилган махсус ишчи гуруҳи бевосита дарсликларни сотишни ташкил этади ҳамда кам таъминланган оилаларнинг фарзандларини дарслик билан таъминлашда моддий ёрдам кўрсатади.

Албатта, ҳомийларсиз, корхона, ташкилот, хайрия жамғармалари, қолаверса кенг жамоатчилик ердамисиз бундай ишларни юзага чиқариш анча мушкул. Шу мақсадда вазирликда банкнинг алоҳида ҳисоб-рақами очилди. Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги уй-жой қурилиш банкнинг «Меҳнат» бўлими ҳисоб-рақами 2020400000101044001 банк коди 00423.

Ҳар бир нарсга эҳтиёждан туғилди. Шубҳасиз, таълим соҳасидаги янгиллик ҳам бозор иқтисодиёти талаблари асосида пайдо бўлди. Давр тақозоси билан юзага келди. Бундан ташқари дарслик билан таъминлашнинг пуллик шакли ўқувчининг китобга булган муносабатини, ота-онанинг унга нисбатан талабчанлигини оширишга қаратилган. Ҳамма гап ана шунда. Муносабатнинг ўзгаришида ҳикмат қоп.

К. ТОШМИРЗАЕВ

МЕҲР КЎЗДА

римчига берган пулга беш-унта сақич берар, мушук офтобга чиқмайди. Кунгил амал, чақалоқнинг иззатини қилиш ҳам қадрият асли.

Аслини олганда ҳар қайси-мизнинг оиламизни йиғса уй тулиб кетди. Бироқ меҳр кўзда дейдилар. Тутишган опа-ука, ака-сингиллар оила ташвишларини бир зумгина унутиб, ота-она дараҳида бот-бот шундай йиғилсалар бунинг фойди узгача булар экан.

— Қараб турсам, ҳар қайсингиз муаммоларингиз билан бўлиб бегоналашиб, узоклашиб кетяпсанлар, — дейди 93 ёшга қоралаб қолган отамиз. Қассобхонада гушт тақчил эмас, истаган вақтда топса бўлади, бироқ оилавий шердада уз қули билан семиртирилган ҳалолгина, покизагина куйининг гушти, тенг миқдорда уч килодан бўлинади. Пулсиз истаган тугундаги гуштни олиш мумкин.

— Шерда — оиланинг баракаси. Қўлганда пулинг булмаслиги мумкин. Бироқ ҳовлингда ушқ молинг бор, ҳозир бозорга олиб борсанг, икки кило гуштининг ҳам пулга олмайдми. Ушани боғлабгина рўзгордан чиқадиган чигит борми, ушқ-пучок борми, озгига гутсанг, турт ойда шердага тайёр бўлади, қарибсанки, бир йил давомида рўзгоринг гуштсиз турмайди. Ҳалол меҳнат ортидан келган ризққа нима есин.

Халқимизнинг қадриятларидан булган, оилавий шерда бошқа жойларда ҳам урф одатга айланса ёмон бўлмасди.

Ш. АШУРОВА.

БОБОЛАРИМНИ БИЛИБ ОЛДИМ

Оиламизда «Оила ва жамият»ни севиб ўқишади. Мен ҳам ёшимга мос мақолаларни, ибратли ҳикоятларни ўқиб, улардан узимга хулоса чиқаришга ҳаракат қиламан. Айниқса, «Болалар саҳифаси» менинг жонни-дилим.

Газетада «Оила шаҳараси» танлови эълон қилингани эса жуда яхши бўлди. Шу баҳонада етти пуштини берадиганлар уларни яна бир қарра елга олишади. Билмайдиганлар эса билиб олишади. Мен ҳам боболаримдан, отамдан сураб-суриштириб авлодларимни билиб олдим. Мана улар:

1. Отам — Толмас ака.

«Оила шаҳараси» танловига

2. Бобом — Оллоқул бобо.
3. У кишининг отаси — Файзулло бобо.
4. Файзулло бобонинг отаси — Қурбонбадал бобо.
5. У кишининг отаси — Ой-мат бобо.
6. Унинг отаси — Қурбон-сайд бобо.
7. У кишининг отаси — Худойберди бобо.
8. Унинг отаси — Баймоқ бобо.
9. Баймоқ бобонинг отаси — Маҳадали бобо.

Собит ФАЙЗУЛЛАЕВ,
Сурхондарё вилояти, Ангор
туманидаги 7-мактабнинг
6-синф ўқувчиси

Ахборот

САЛОМАТЛИК БИЛАН БОҒЛИҚ

Меҳнатни муҳофаза қилиш, соғлом ва хавфсиз иш шароитларини яратиш долзарб масала, меҳнаткаш инсон саломатлигини сақлаш билан боғлиқ булган вазифалардир. Шу сабабли ҳам мулкчиликнинг турли шаклларида асосланган корхоналарда меҳнат хавфсизлигини таъминлаш, ишлаб чиқаришни янги техника ва технологиялар билан ускуналаш, шовқин-сурон, тебранишлар, чанг ва газлар тарқалиши, иш жойларида харорат-намлик меъерини йул қўйиш

мумкин булган даражага келтириш чора-тадбирлари қўрилмоқда.

Тошкент вилояти қасаба уюшмалари кенташ ва хотин-қизлар кумитасининг яқинда бўлиб ўтган қўшма пленумида бу масала атрофида муҳокама қилинди.

Шунингдек Пленумда оила йилида ҳар бир фуқаро учун мунолика, соғлом, хавф-хатарсиз иш жойлари яратиш учун самарали чора-тадбирлар қўрилиши алоҳида қайд этилди.

А. МИРҲОМИДОВ

ОИЛА ЙИЛИГА БАҒИШЛАНДИ

Акмал Икромов номли Каттақўрғон педагогика билим юртида драма студияси ташкил этилганига қўп вақт булган эмас. Қисқа вақт ичида драма студияси иштирокчилари ташаббуси билан Улмас Умарбековнинг «Ўзинг учун ул етим», Я. Худойкуловнинг «Орият» асарлари саҳналаштирилган эди. Яқинда

АЛЛА ОВЧИ АВЛОДИ

жойларга бориб, энг кекса одамлар билан мулоқотда бўлдим, халқ уртасида оғиздан-оғизга кучиб ўтиб юрган ривоятлар ва ҳикматли сўзларни ҳамда топонимик номларни тулпадим.

Қашқадарё вилоятидаги Чироқчи ва Яккабоғ туманларида, Самарқанд вилоятининг Пастдарғом туманида «Алла» авлодига мансуб кишилар яшайдилар. Бу халқнинг бизга маълум булган бош буvasи — Алла овчи бува булган эканлар, Алла буванинг асли исми Аллоҳмурод бўлиб, «Алла» номи қисқартирилган шакли билан машҳур бўлиб кетган эканлар.

Алла буванинг Қучар, Тоғай, Бекмурод ва Нормурод исми — туртта угли бўлиб, улар уз давридаги обрўли, серфарзанд кишилар бўлишган. Изланишлардан маълум бўлишича, Алла буванинг ҳозирги

1 — авлод — Алла овчи — бува
2 — авлод — Қучар бува — ота
3 — авлод — Жуман оқсоқол — бола

4 — авлод — Худойкул дум — невра
5 — авлод — Шариф домла — чевара
6 — авлод — Шавкат — эвара
7 — авлод — Сардорбек — дува-ра

8 — авлод — бегона.
Саккизинчи авлод Алла бува учун бегона киши ҳисобланар эмиш, унинг бош буvasи эса Қучар бува бўлиб қолаверди. Аммо неча авлод ўтса ҳам шу авлод «Алла» номи билан қолаверди.

Ш. ХУДОЙҚУЛОВ,
Чироқчи тумани,
Араббанди қишлоғи

оила йилига бағишлаб М. Шамхаловнинг «Қайнона» асари саҳналаштирилди. Бу қўлиги хангомада бош рол ижрочилари — Гулноза Шодиева билан Ҳафиза Эргашева томошабинлар олқишига сазовор бўлишди.

М. ҲАҚБЕРДИЕВ

Хабар

«Кумқургондан қиз бахши чиқибди. Э, у зур экан». Қозоғу-қирғизда жирловчи аёллар бор эди, энди ўзбекдан бахши аёллар ҳам чиқибди, яна қаердан, узимиздан, Сурхондаредан. Уша бахши аёл билан учрашиш ниятини кунглимга тугиб қуювдим...

Термиз Давлат университетининг уйингоҳида вилоятнинг барча бахшилари йиғилди. Шу анжуманда «Қиз бахши келибди. Зулхумор бахши келибди» деган гап сузларни эшитиб, уша ниятими бугун амалга ошишини сездим.

У содда ва сипо, йуқ сипо ва содда эди. Буюк тегмаган қалдирғоч қошлари, қир шамоли қорайтирган бугдойранг юзи, турт қатор дур устидан тақдан бир қатор кузунчоғи, узук тақмаган чайир бармоқлари, укам ва уйчан боқувчи кузлари — ҳамма-хаммаси ана

дан олдин офтобадаги тунда муздай бўлиб қолган сувга юзларини тутди. Шунда... Шунда юраги бир уйнаб кетди. Тонг сархушлиғими ё бахшилик қони гуширди келинлик кашталари деворларини безаб турган хонага утди. Уша марҳум Қодир бахшининг дусту уста Самад ясаган урик ёғоч думбирасини қулига тутди. Аста-аста созлар экан думбира билан боғлиқ хотиралар хаёлида жонланди. Акаси Омон бахшилик йуриғига тушиб, бу ёғи қашқадарёлик Қодир бахши бу томони деновлик Бобораҳим бахшилардан соз ушлаб терма айтиш сирларини урганиб юрган пайтларда у 13—14 ёшлардаги зехни ўткир қиз эди. Аканинг оғзидан чиққанлари унинг хотирасига хатосиз хатланди. Яхшиликка яхши келади, бахшиникига бахши. Зулхумор дамлаб келган чойдан ичмаган бах-

бирни ўқиб айтса, бирни туқиб айтади. Зулхуморни ўқиб айтганидан туқиб айтганлари куп бўлди. У куп айтди. Сигир соғиб айтди, тандир ёқиб айтди. Бешик ирғаб айтди, игна сермаб айтди — эл танитган бахши бўлди.

Бугун Зулхумор нор бахшилар — Шоберди, Хушбоқ, Бобораҳимлар қаторида туриб Алпомиш достонидан бир воқеани созга солди. — «Алпомиш етти йил чоҳда ётиб, азобни куп курди. Ватанига олиб борадиган йулни Оқсув дарёсидан сураб турган жойи: **Баланд тоғнинг боёри қор Куйган йиллар зору-зор Йўл бер, Оқсув дарёси Сенга айтар арзим бор...**

Зулхумор бахшининг кунғироқдай овозига шу кун осмон пастлаб келди гуё. Булутлар ҳам хув турган оломондай тудда бўлиб унинг тинглади, яна шуни ҳам англадики, узбакдан бир

Яна сунгги кунғироқ чалиниб минглаб йиғит-қизларни «катта танаффус»га чиқарди. Мустақил ҳаётга йўллади. Хаёлимда ширин хотиралар жонланди...

Эсингдами, синфдош! Хаммамиз катта танаффусни

фусни яхши курар эдик. Чунки, кунғироқ чалиниши билан ҳамманинг ихтиёри ярим соатга узига берилар эди. Биров бугетта, бировлар мактаб боғига шошилади яна билас кино афшаларини ўқиш баҳонасида айланиб келади. Сен эса китоб ўқиб утирган табиятан

қарапти. Ундан ҳам узини, ҳам сени курапти. Сен эса бепарво. Унга синф хонасининг аллақайси бурчагидан «кабутар» учиб келади. Қанотига: «Мен сенга қарайман, сен эса кимга. Кимнинг кўзларидан излайсан мени», — деб ёзилган. Қиз ҳам «кабутар»нинг чап қанотига: «Кимдир бепарво-ю, Ким кимгадир зор», — деб ёзади-да, мақсадсиз томонга учиради.

Яна кунғироқ чалинди-ю, ҳаммамиз энг катта танаффусга чиқдик. Хеч кимнинг мактабдан кетгиси келмайди. Хаммамиз англаб бўлмас бир туйғудан қуламиз холос. Лекин бу кулгимиз кулидан кура купроқ йиғига ухшаб чиқади. Хуллас бизни энг сунгги кунғироқ энг катта танаффусга чиқарди. Яна ҳамманинг ихтиёри узига бе-

ЗУЛХУМОР

(бахшиёна)

шундай сипо ва содда деган фикрга олиб келади сизни. Қулидаги мужазгина думбираси ҳам уздай сипо, жимжима-ю, популарсиз, содда эди. Мен Зулхуморга анъанавий саволлар бермадим. Сўхбатимиз ҳам бахши ва уша бахшиликка шинаванда икки аёлнинг сўхбати бўлди.

— Биз Кумқургоннинг Оққапчиғай қишлоғида, шундайгина Тангимушнинг адоғида яшаймиз.

*Зулхумор отимдур
Шерназар зоти,
Думбирам айтади —
кўнгал-да доди
Йигирма еттига
етгандир ёшим,
Эркин — ёрим ҳаётдаги
кўёшим.
Уч бирдайин тўти-
қумри қизим бор,
Бу дунёда қоладиган изим
бор.
Барчин келбат қошим
билан қабоғим,
Омон бахши
чиқаргандир сабоғим.
Ойбарчиндай қора
зулфим тарайман,
Бор бахшига устоз дея
қарайман.
Эрсин, тоғларнинг қори
эрсин,
Қодир бахши арвоқлари
қўласин...*

Унинг узи ҳақидаги гапларини тинглай, туриб шу термалар шууримга оқиб кираверди. Э, яхшилар, бахшининг сўхбатини олсанг, бахши бўлиб кетаркансан...

Даштда тонг эрта оқаради. Бири етти, иккинчиси беш ёшли — Гулноз билан Сарвинознинг устини ёпди. Кичкинаси Бахтигулнинг бешигини четга олиб пашшахонадан чиқди. Даштда чирилдоқлар ҳам эрта уйғонади. Зулхумор сизинг сизинг томон бориш-

ши кам қолди, чой дамлаб юриб уларнинг сўхбатини куп олди, кам бўлмади. Акаси унда-мунда юрганда, думбираси буш турганда, уни қулига олиб овозини созлади, юрагидан шунга мос термаларни излади. Шуйтиб бахши бўлди-да кунғиротнинг қизи.

«Онангни кифтингда тутсанг, синглингни кафтингда тут» дегичлар Омон бахшига қараб айтганми-кан бу гапни. Омон синглисига ҳам ака ҳам устоз бўлди. Урганганларини ургатди, айтганларини айттирди — элнинг олдига олиб чиқди. Аввал хотинхалаж даврасида созини ушлаб, уларнинг кунглини қушлаб, қузини ёшлаб термалар айтди. Сунг Гурўр-ли, Алпомишдан соатлаб айтиб чарчамади. Бир гал ака-сингил Қашқадарёга туйга боришди. Навбат Зулхуморга етди. Эл-улус тинчиб, селсебор бўлиб қуйлаётган бахши қизни қимирламай соатлаб эшитишди. Шуйтиб улоқ Зулхуморга кетди. Шунда уста Самад қулига мана шу думбирани тутқазган «Ҳали хотин-қиздан бахши курмагандим. Шу думбира мендан сенга ёлгор бўлсин. Қулингдан тушмасин», деб сийлов қилиб берган. Шунда Зулхумор ҳам яп-янги думбирани қулига олиб, уста Самадга қараб бир сўз деб турган жойи:

*Бошимни айладим қодир
худого
Қарчиғай қуш келиб
қўнди ходога
Шундай созни менга
совға қилдингиз
Қўлингизга қирқта
жоним садага.*

Бахши чечан бўлади.

қиз бахши чиқди, унинг созиям, овозиям куп яхши чиқди. Ҳали юракдан чиққан номалари созга созланади, узиям куп изланади. Унинг айтганлари, айтмаганларидан оз, қулида соз, олди бўлса ёз — туйлар куп бўлади. Зулхумор бахши эл оралаб чертмакка олиб кимдан узиб, кимдан қолиб айтиб-айтиб пишийди. Шуйтиб Сурхондаренинг бахшичилик боғига яна бир бўлбул қўнди. Бунга эса. бахши оғалари ҳам кўнди...

— Зулхуморжон, сен ички овозда айتما еткизолмай қоласан, минг қилса ҳам аёл кишинан, — дейди 65 ёшли Қора бахши Умиров. — Думбирани хуп черт экансан. Устозинг Панжибой Ҳасанов ўткир созанда-да.

— Ичкида айтабер, овозинг зур, — дейди яна бир бахши. Сен Умир Сафаровнинг «Ойпарча» достонини топиб айт. Хотинқизлар ҳаётидан ундан зур достон йўқ.

— Думбирода нота бўлмайди, нома бўлади бу номанинг боши юракда тугилади. Тухтамай айтавер. Тортинмасанг, тухталмасан, уялмасанг — уйланмайсан худо бериб тилинганга ўзи оқиб келаверади, — дейди устози Бобораҳим бахши.

Зулхумор Шерназарова ана шундай утиглар тинглаб, айтиб, эшитиб, ўқиб-туқиб бир бахши бўлиб келаяптики, Оқсув дарёсининг шовқинини босгудай куч бор унинг овозида. Биз бўлса бу бахшига кунглидаги энг яхши тилаклари ижобат бўлишини тилаб турибмиз.

Маҳкамтош ҚОДИР қизи,
Сурхондарё

БОЛАЛИК МАМЛАКАТИНИ СОҒИНАМАН

сал одамовирок синфдош қиз томон сиргалардинг. Нимадир дейиш керак-лигини англайсан, тилинг эса гуё тугилган, ёки хотирангдиги бор сузлар учиб кетгандай. У ҳам сени нимадир дейишининг жуда-жуда истайди. Чунки, уртага чуққан сукут уни ҳам хижолатга соларди. Очиқ ётган китобини варақлайсан. Ичинда эса яна бир гулгула: ҳозир биров кириб қолса-я, ҳаммаси тамом.

11-синфда анча дадиллашиб қолган эдинг. Худди шундай бир катта танаффусда қулингга рўкча олиб, у ўқиётган саҳифага Э+Т=С деб ёзган эдинг. У эса ҳамон китоб ўқиётгандай. Аслида саҳифадаги қаторлар сакраб-сакраб кетар, унинг қузлари ҳеч нимани курмас, фақат у еқдан бу еққа бориб келарди холос.

Инсон ҳаммаша уз қули билан бажарган ишини қадрлайди. Кимлардандир қизганиб унга илинганнинг бир ҳовуч довулча бўлса ҳам у чин дилдан узатилган эди, энг муҳими у ўз меҳнатинг эди. Кунғироқ чалинди. Ўқитувчи сал қалғиса галаговур. Сен довулча бермаган қиз (у ҳам бошқалар тутган довулчаларни рад қилиб, сени қулингдан смокчи эди...) ойнага

рилди. Мен шаҳри азимга ўқишга келдим. Орзусиз қолган кун одам улса келар деб уйлайман. Аввал ўқишга кириш барчамизнинг ягона мақсадимиз эди. Энди англамас у шунчаки мақсадга етиш учун қуйилган пиллапоё экан холос.

Талабалик ҳам узига яраша бир олам. Янги-янги одамлар. Ҳар кунди дарс, вақт эса беаёв илларилаб боради. Ҳозирги йиллар аввалгидай узундан узун эмас. Энг катта танаффуснинг турт йили ҳам турт кундай утди-кетди.

Ҳарким-ки ҳаётдан олмас таълим, Унга ўргатолмас ҳеч бир муаллим, — деб ёзган эди бир адиб.

Ҳаёт менга турли феъл-атвордаги одамларни рўпара қилди. Бири қулидаре, бири эса... Яна сени соғинаман, МАКТАБИМ. Одамлари соф қалби, бегубор — БОЛАЛИК МАМЛАКАТИНИ соғинаман. Қадрлон парталарда қолиб кетган ўзувларни қайта-қайта ўқигим келади. Ич-ичимдан яна гул кутариб 1-синфга боргим келади. Олам гулларини сенга тутгим келади БИРИНЧИ-ЎҚИТУВЧИМ...

Мен сени ана шундай соғинаман, синфдош! Сен ҳам мени эслайсанми?

ДИЛБАР

«Қумқурғондан қиз бахши чиқибди. Э, у зур экан». Қозоғу-қирғизда жирловчи аёллар бор эди, энди узбекдан бахши аёллар ҳам чиқибди, яна қаердан, узмиздан, Сурхондаредан. Уша бахши аёл билан учрашиш ниятини кунглимга тутиб қуювдим...

Термиз Давлат университетининг уйингоҳида вилоятнинг барча бахшилари йиғилди. Шу анжуманда. «Қиз бахши келибди. Зулхумор бахши келибди» деган гап сузларни эшитиб, уша ниятим бугун амалга ошишини сездим.

У содда ва сипо, йуқ сипо ва содда эди. Буюк тегмаган қалдирғоч қошлари, қир шамолди қорайтирган бугдойранг юзи, турт қатор дур устидан тақдан бир қатор күзмунчоғи, узук тамаган чайир бармоқлари, уқтам ва уйчан боқувчи қушлари — ҳамма-ҳаммаси ана

дан олдин офтобадаги тунда муздай бўлиб қолган сувга юзларини тутди. Шунда... Шунда юрағи бир уйнаб кетди. Тонг сархушлигими ё бахшилиқ қони гупирлими келинлик кашталари деворларини бежаб турган хонага утди. Уша марҳум Қодир бахшининг дусту уста Самад ясаган урик ёғоч думбрасини кулига тутди. Аста-аста созлар экан думбира билан боғлиқ хотиралар ҳаёлида жонланди. Акаси Омон бахшлик йуригига тушиб, бу ёғи қашқадарёлик Қодир бахши бу томони деновлиқ Бобораҳим бахшилардан соз ушлаб терма айтиш сирларини урганиб юрган пайтларда у 13—14 ёшлардаги зехни уткир қиз эди. Аканинг озгидан чиққанлари унинг хотирасига ҳатосиз хатланди. Яхшиликка яхши келади, бахшиникига бахши. Зулхумор дамлаб келган чойдан ичмаган бах-

Бири уқиб айтса, бири туқиб айтади. Зулхуморни уқиб айтганидан туқиб айтганлари куп бўлди. У куп айтди. Сигир соғиб айтди, тандир ёқиб айтди. Бешик ирғаб айтди, игна сермаб айтди — эл таниган бахши бўлди.

Бугун Зулхумор нор бахшилар — Шоберди, Хушбоқ, Бобораҳимлар қаторида туриб Алпомиш достонидан бир воқеани созга солди. — «Алпомиш этти йил чоҳда ётиб, азобни куп курди. Ватанига олиб борадиган йўлни Оқсув дарёсидан сураб турган жойи:

**Баланд тоғнинг боври қор
Куйган йиғлар зору-зор
Йўл бер, Оқсув дарёси
Сенга айтар арзим бор...**

Зулхумор бахшининг кунгирокдай овозига шу кун осмон пастлаб келди гуё. Булутлар ҳам хув турган оломондай тудда бўлиб уни тинглади, яна шунга ҳам англадики, узбакдан бир

Яна сунгги кунгирок чалиниб минглаб йигит-қизларни «катта танаффус»га чиқарди. Мустақил ҳаётга йўллади. Ҳаёлимда ширин хотиралар жонланди...

Эсингдами, синфдош! Ҳаммамиз катта танаф-

фусни яхши курар эдик. Чунки, кунгирок чалиниши билан ҳамманинг ихтиёри ярим соатга узига берилар эди. Биров буфетга, бировлар мактаб боғига шошилади яна билар кино афишаларини уқиш баҳонасида айлиниб келади. Сен эса китоб уқиб утирган табиятан

карапти. Ундан ҳам узини, ҳам сени қурапти. Сен эса бепарво. Унга синф хонасининг аллақайси бурчагидан «кабутар» учиб келади. Қанотига: «Мен сенга қарайман, сен эса кимга. Кимнинг қўзларидан излайсан мени», — деб ёзилган. Қиз ҳам «кабутар»нинг чап қанотига: «Кимдир бепарво-ю, Ким кимгадир зор», — деб ёзади-да, мақсадсиз томонга учиради.

Яна кунгирок чалинди-ю, ҳаммамиз энг катта танаффусга чиқдик. Ҳеч кимнинг мактабдан кетгиси келмайди. Ҳаммамиз англаб булмас бир туйғудан куламыш холос. Лекин бу кулгимиз кулгидан кура купрок йиғига ухшаб чиқади. Хуллас бизни энг сунгги кунгирок энг катта танаффусга чиқарди. Яна ҳамманинг ихтиёри узига бе-

ЗУЛХУМОР

(бахшиёна)

шундай сипо ва содда деган фикрга олиб келади сизни. Кулидаги мужазига думбраси ҳам уздай сипо, жимжима-ю, популарсиз, содда эди. Мен Зулхуморга анъанавий саволлар бермадим. Сўхбатимиз ҳам бахши ва уша бахшилиқка шинаванда икки аёлнинг сўхбати бўлди.

— Биз Қумқурғоннинг Оққапчиғай қишлоғида, шундайгина Тангмушнинг адоғида яшаймиз.

Зулхумор отимдур

Шерназар зоти,

Думбирам айтади —

кўнгли-да доди

Йигирма еттига

етгандир ёшим,

Эркин — ёрим ҳаётдаги

кўёшим.

Уч бирдайин тўти-

қумри қизим бор,

Бу дунёда қоладиган изим

бор.

Барчин келбат қошим

билан қабоғим,

Омон бахши

чиқаргандир сабоғим.

Ойбарчидай қора

зулфим тарайман,

Бор бахшига устоз дея

қарайман.

Эрисин, тоғларнинг қори

эрисин,

Қодир бахши арвоқлари

қўлашин...

Унинг узи ҳақидаги гапларини тинглай, туриб шу термалар шууримга оқиб кираверди. Э, яхшилар, бахшининг сўхбатини олсанг, бахши бўлиб кетаркансан...

ши кам қолди, чой дамлаб юриб уларнинг сўхбатини куп олди, кам булмади. Акаси унда-мунда юрганда, думбраси буш турганда, уни кулига олиб овозини созлади, юрагидан шунга мос термаларни излади. Шуйтиб бахши бўли-да кунгиротнинг қизи.

«Онангни кифтингда тутсанг, синглингни кафтингда тут» дегичлар Омон бахшига қараб айтганми-кан бу гапни. Омон синглисига ҳам ака ҳам устоз бўлди. Урганганларини ургатди, айтганларини айттирди — элнинг олдига олиб чиқди. Аввал хотин-халаж даврасида сизини ушлаб, уларнинг кунглини хушлаб, қузини ёшлаб термалар айтди. Сунг Гўруғли, Алпомишдан соатлаб айтиб чарчамади. Бир гал ака-сингли Қашқадарёга тўйга боришди. Навбат Зулхуморга етди. Эл-улус тинчиб, селсебор бўлиб қўйлаётган бахши қизни қимирламай соатлаб эшитишди. Шуйтиб улоқ Зулхуморга кетди. Шунда уста Самад кулига мана шу думбирани тутқазган «Ҳали хотин-қиздан бахши қурмагандим. Шу думбира мендан сенга ёдгор бўлсин. Қулингдан тушмасин», деб сийлов қилиб берган. Шунда Зулхумор ҳам яп-янги думбирани кулига олиб, уста Самадга қараб бир сўз деб турган жойи:

Бошимни айладим қодир

худога

Қарчигай қуш келиб

қўнди ҳодага

Шундай сизни менга

савга қилдингиз

Қўлингизга қирқта

жоним садага.

Бахши чечан бўлади.

қиз бахши чиқди, унинг созиям, овозиям куп яхши чиқди. Ҳали юракдан чиққан номалари содда созланади, узиям куп изланади. Унинг айтганлари, айтмаганларидан оз, кулида соз, олди булса ёз — тўйлар куп бўлади. Зулхумор бахши эл орадаб чертмакка олиб кимдан узиб, кимдан қолиб айтиб-айтиб пишийди. Шуйтиб Сурхондарёнинг бахшичилик боғига яна бир бўлбул кўнди. Бунга эса. бахши оғалари ҳам кўнди...

— Зулхуморжон, сен ички овозда айтма етқизолмай қоласан, минг қилса ҳам аёл кишисан, — дейди 65 ёшли Қора бахши Умиров. — Думбирани хуп чертат экансан. Устозинг Панжибой Ҳасанов уткир созанда-да.

— Ичкида айтабер, овозинг зур, — дейди яна бир бахши. Сен Умир Сафаровнинг «Ойпарча» достонини топиб айт. Хотин-қизлар ҳаётидан ундан зур дoston йўқ.

— Думбирада нота бўлмади, нома бўлади бу номанинг боши юракда тугилади. Тухтамай айтавер. Тортинмасанг, тухтал-масанг, уялмасанг — уйланмайсан худо бериб тилинганга узи оқиб келавсари, — дейди устози Бобораҳим бахши.

Зулхумор Шерназарова ана шундай уғитлар тинглаб, айтиб, эшитиб, уқиб-туқиб бир бахши бўлиб келаяптики, Оқсув дарёсининг шовқинини босгудай куч бор унинг овозида. Биз булса бу бахшига кунглидаги энг яхши тилаклари ижобат бўлишини тилаб турибмиз.

Маҳкамтош ҚОДИР қизи,
Сурхондарё

Катта танаффус

БОЛАЛИК МАМЛАКАТИНИ СОФИНАМАН

сал одамовирок синфдош, қиз томон сирғалардинг. Нимадир дейиш кераклигини англайсан, тилинг эса гуё тугилган, ёки хотирангдан бор сузлар учиб кетгандай. У ҳам сени нимадир дейишининг жуда-жуда истайди. Чунки, уртага чуққан сукут уни ҳам хижолатга соларди. Очиқ ётган киятинби варақлайсан. Ичингда эса яна бир гулгула: ҳозир биров кириб қолса-я, ҳаммаси тамом.

11-синфда анча дадиллашиб қолган эдинг. Худди шундай бир катта танаффусда қўлингга рўқча олиб, у ўқитетган саҳифага $E+T=C$ деб ёзган эдинг. У эса ҳамон китоб ўқийётгандай. Аслида саҳифадаги қаторлар сакраб-сакраб кетар, унинг қушлари ҳеч нимани қурмас, фақат у ёқдан бу ёққа бориб келарди холос.

Инсон ҳаммаша уз қўли билан бажарган ишини қадрлайди. Кимлардандир қизганиб унга илинганинг бир ҳовуч довулча булса ҳам у чин дилдан узатилган эди, энг муҳими у уз меҳнатинг эди. Кунгирок чалинди. Уқитувчи сал чалгиса галаговур. Сен довулча бермаган қиз (у ҳам бошқалар тутган довулчагини рад қилиб, сени қўлингдан ёмоқчи эди...) ойнага

рилди. Мен шахри азимга ўқишга келдим. Орзусиз қолган қуни одам улса керак деб уйлайман. Аввал ўқишга кириш барчамизнинг ягона мақсадимиз эди. Энди англасак у шунчаки мақсадга етиш учун қўйилган пиллапоё экан холос.

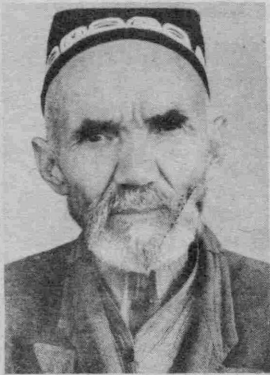
Талабалик ҳам узига яраша бир олам. Янги-янги одамлар. Ҳар қуни дарси, вақт эса беаёв илгарилар боради. Ҳозирги йиллар аввалгидай узундан узун эмас. Энг катта танаффуснинг турт йили ҳам турт кундай утди-кетди.

Ҳарким-ки ҳаётдан олмас таълим,
Унга ўргатолмас ҳеч бир муаллим, — деб ёзган эди бир адиб.

Ҳаёт менга турли феъл-атвордаги одамларни рўпара қилди. Бири қулди-ради, бири эса... Яна сени соғинаман, МАКТАБИМ. Одамлари соф қалбли, беғубор — БОЛАЛИК МАМЛАКАТИНИ соғинаман. Қадрдон парталарда қолиб кетган ўзувларни қайта-қайта ўқигим келади. Ич-ичимдан яна гул қутариб 1-синфга боргим келади. Олам гуллари сента тутгим келади БИРИНЧИ-ЎҚИТУВЧИМ...

Мен сени ана шундай соғинаман, синфдош! Сен ҳам мени эслайсанми?

ДИЛБАР

Миршариф ака ҳаётининг сунги пайтида тушакка михланиб қолди. Кексалик эмас, дард энгли уни. Улим тушакда ётган кунларида тунги учли Миркамолга шундай васият қилди.

— Миркамол уғлим, менинг охиратим яқин қолди, улим ҳақ. Қушимнинг тигригида сента айтганидан бир-икки оғиз гапим бор. Яхши-лаб эшит, қулогинга қуйиб ол. Эсиндан қилмаслиги учун бир жойга ёзиб қуй, кейин асқотайди.

Отанинг гапидан Миркамол сергак тортиди. Бутун вужуди қулоққа айлانганча қулига қоғоз-қалам тудди. Қасалик ҳуружи утиб кетгач бемор отаси сузида давом этди.

— Уғлим, мен оламдан утиб кетганимдан кейин қариндош-уруғларни, хеш-ақроболарни унутти юборманлар, ҳар доим йўқлаб, ҳол-аҳвол сураб туринлар. Укаларингиз ҳам тайинлаб эди. Агарда ота улгач ҳола йўқ, она улгач тога йўқ десанглар эки амма ҳам бир, ҳамма ҳам бир қабилда иш тутасинлар, уша кунги гуриймда тик туриб қарайман. Шу гапим ҳар доим эсингда бўлсин. Билсанг, қавм-қариндошларни мустаҳкамловчи, узаро меҳр-муҳаббат ришталарини бословчи нарсаси бу шажаралар. Инсонни икки нарсаси бир-бирига яқинлаштиради. Биринчиси унинг насли-насаби, асли-насли бўлса, иккинчиси дастурхон саналари. Уруғ-аймоқчилик, зот-зуррияд сураш-суриштириш эки меҳмонга дастурхон ёшиш фақат одамзотга хос одат. Тирик мавжудотлар ичида бошқа жонзотларга бунақа улуғ йўқ. Ҳайвонлар исқашиб топилса, инсон тилишиб топилмайди.

Шунинг учун шажарани били-

нглари, уни урганиб тикланглари. Бинобарин, бу дунёда ҳамма нарсаси уткинчи, фақат авлодлар умри мангу яшайди. Сулола умри ҳеч қачон сунмайди ва тутмайди. Токи, ер юзида ҳаёт барқарор экан, у давом этаверади.

Миршариф ака авлодлар шажарасини муҳаммад билгучи киши эди. Унга кўп нарсани ақаси Шермат айтиб берган. Шермат ака ҳатто саводли бўлмаса ҳам «қуйма-қулоқ» эди. Миршариф ака ақаси ва бошқалардан эшитган-билганларини гапириб берди. Зукко ва зийрак угли эса буларни оқизмай-томизмай қоғозга қоралаш билан бирга қалбининг туб-тубига жойлашга ҳам улгурган эди. Вақти-соати бити ота васиятларни рўзга чиқди. Сирлари вилоятининг Ховос туманидаги Сармич қишлоғида ва Боев туманидаги Т.Латипов номида жамоа ҳужалиги ҳудудига яшаб утган ва айна пайтда истиқомат қилаётган ўзбекларнинг «қирқ» уруғи шажараси тикланди. Бу уруғ шажарасига мансуб кишилар республикамизнинг бошқа жойларида ҳам яшабди. Лекин билмаган ва танимаган ҳолда улар бир-бирларидан ўзлашиб ёхул беғоналашиб кетган бўлишлари мумкин. Ушбу мақола сабаб қариндошлар топишса, бошлар қовушса, қалблар туташса ажаб эмас.

Ўзбекларнинг «қирқ» уруғи шажараси ҳақидаги гапни мазмундан бошлашга тўғри келади. Чунки бу авлоднинг тарихи узун, узоқ утмишга бориб тақалади. XVIII асрнинг охирида Жиззахда Мулло Ботиркул исми бек утган. У киши ниҳоятда полвон, жасур ва мард бўлган. Юрти учун қуқсини қалқон қилиб қурашган. Улар етти ака-ука бўлишган. Уша даврга қучманчи халқ саналган чорводор қозқлар Жиззах чулини эгалламоқчи бўлишди. Табиийки, бунга маҳаллий халқ қарши чиқди, норо-зилик билдиради. Уртада қаттиқ жанг бошланди. Етти оғанини халқ ердагига таяниб она юрт ҳимояси учун қурашга бел боғлайди. Лекин бу жангга қучлар нисбати тенг бўлмагани сабабли маҳаллий аҳоли дўшман зарбасига бардош беролмасдан қочиб кетдилар. Майонда фақат етти оғанини қоллади. Улар маршларча қурашиб дўшмани утқоқлардан қувиб чиқаришди. Айниқса, бу жангда Мулло Ботиркул бобо жасорат кўрсатди. У киши «қалла солиш» санъатини пухта эгаллаган бўлади. Қушлаб қозқларни қалла билан уриб йи-

қитади, ер тишлатади. Жангдан кейин мағлуб бўлган дўшманлар унга «молашох» деган ном беришди. Эл-улус орасида шу ном билан танилган Мулло Ботиркул бобони уша пайтдаги ҳокимият қаммоқчи бўлади. У булдан фақат қочиб кутулади. Даставвал Сават чулдин панох топади, сунтра Намингон қишлоғига келиб бир неча йил яшайди. Ҳаётининг сунгги йиллари Сармичда утади.

Мулло Ботиркул бобонинг яқиндо ягона угли — ҳожи Примкул суфи. У одам дехқончилик ва бодорчилик билан шугулланиб кун курган. Қушлаб бог-роғлар яратиб, дов-дараклар қуққартирган. Айтишларича, ҳожи Примкул суфининг Балан-Чакир деган жойда экан

қарвонлар ҳам келади. Ҳожи Примкул суфи бобонинг фарзандлари чопарга бошдан оёқ бир сидра сарпо кийдиришди ва бойликни етим-есирлар, бева-бечораларга тарқатишга ижозат беришди. Мадинадан юборилган мерос хатида ёзилишча, Ҳожи Примкул суфи уша ерда вафот этади. У кишининг қабрилари жаноби Сарвари Олам Муҳаммад Пайғамбаримиз равазларининг (тило тарновларининг) тағида экан. Бу авлод вақиларидан кимки ҳажга борса қизқиб курса ҳам бўлади.

Ҳожи Примкул суфи бободан турт нафар угли фарзанд қолган бўлар — мулло Мамарайим, мулло Махмадизим, мулло Маматқарий ва мулло Мамарасуллариди. Биринчи угли еттига, кейингиси ик-

воста олиб боради. Орадан бир ҳафта утгандан кейин у киши хотинига: «елкам чимиллаб кетаяпти, бир кур-чи» деб айтди. Хотини қарасаки, эрининг елка суяги чиқиб ётибди, унг кураги атрофида гумбаздек пиш пайдо бўлибди. Уша кунги уғрилари унга қаттиқ шикаст етказган экан. Полвон одам эмасми, бир ҳафта утса ҳамки танасидан оғир жароҳат оғрингани сезмабди. Ана шунақа, исми-жисмига монанд Алломиш келбати одам бўлган Махкамбой бобо деталар. Шу фазилатига оид яна бир қизик мисол. Маълумки, утмишда одамлар донни узоқ вақт сақлаш учун махсус ураларга қумишган. Ёши улуг кишилар бунга яхши билишди. Уралар чуқур ва сатҳи билан таги кенг қилиб қовланган бўлиб,

ЎЗБЕКЛАРНИНГ

сада дарахти узоқ йиллар яшаган. Одамларга соя-салқин улашиб турган. Бу дарахт 1980 йилда қучли бурондан қулаб тушиб ҳазон бўлган экан. Ҳожи Примкул суфи орномусли, диенатли, ҳалимкек мулоим, босиқ ва оғир қарвон табиати одам эди.

У киши икки марта ҳаж сафарларига бўлиб қайтганлар. Учтинчи марта ҳажга жўнаб кетишларининг эса бошқа сабаби бор эди. Бунинг қисқача тафсилоти қуйилганча: Сармичлик оғзи шалоқ бир ҳамирчи унинг обрўйига пугур етказиш мақсадида эл-улус ичида «десторингиз» деб ҳақорат қилган. Шундан кейин у киши «Энди мента Сармичнинг суви ҳаром бўлди», — деб ҳажга кетиб юбориларди. Етти йил утиб қишлоғига қайтиб келса, уша беватиф ҳамоирти хали улмаган, тирик бўлади. Ҳожи Примкул суфи унинг дийдорини қуришни хоҳламайди-да, яна мусофирчиликни буйига олиб Сармичдан чиқиб кетади. Намингон қишлоғига бориб имом хатиблик қилади. Шу ерда бир неча йил истиқомат қилиб, яна ҳаж зieraтини иштиёр этадилар. Муқаддас шаҳар Макка Мадинада кечган ун туққиз йиллик умри давомида туллаган бойликларини мерос хатида битиб чопар орқали Бухорога юборади. Кетма-кет бойлик ортлган

кита, кенжатоий саксизта бола қурган. Уртанчи угли мулло Маматқаримнинг эса Мирсобир, Мирфозил, Мирқомил, Олимжон, Обчуви, Майрам кампир деган фарзандлари бўлган. Еттинчисининг исми номалум. Турт угли ичида Олимжон мулло Ботиркул бобоси каби яланғоч сувдан тоймас деталар қилишдан эди. Айтишларича, у киши авжи киш қишласида яланғоч бўлиб олиб тоқзорга сув тараган эканлар. Оёқларининг жунига ёпишган музлар қуңғирқоқдай шилдираб товуш чиқариб юрган дейишди. Лекин полвонлик бобила бу авлод орасида Махкамбой тенг келадигани чиқмаган. Ҳақиқий полвон деб шу кишини айтса бўлади. Азамат, анчага доғур елка суяги сиғиб кетганини сезмасдан ҳам яшаб юраверган экан. Энди воқеа тафсилотини эшитинг. Бир кун Мирсобир бобонинг угли Махкамбой ун чоғлик эшпақа дон-лун ортиб Ховосга жўнайди. Кун кеч бўлиб, ҳали қош қораяр-қораймас пайтда уғрилари қул келади. Улар эшпақа ортлган қопларни ерга ағлар бошлайдилар. Мақсадлари донни тушириб қолиш бўлади. Махкамбой бобо иккита уғри билан олишиб етгади. Ерга ағдрилган зилдек оғир қопларни бир қулаб қутариб эшпақларга ортади ва галлани нест-нобуд қилмасдан Хо-

уларнинг ичига дон солинган қоплар тикка-тикка териб қуйилган. Бир урага бир тоннагача галла кетган. Бир кун Махкамбой бобо қаёққадир кетган бўлади. У кишининг қаровсиз қолган отлари дондан бўшаган урага тушиб кетади. Узини шер деб билган ун нафар эркак ҳарчаид уринишмасин отни урадан тортиб чиқаришолмайдилар. Бунга қуч-қувватлари етмайди, боя-қилларнинг. Шунда бояги Махкамбой бобо келиб қолади-да, отнинг белидан арқон солиб бир узун урадан тортиб чиқаради.

Ҳожи Примкул суфининг учинчи угли мулло Маматқаримдан ута зурриед қолган. Мирғисе, Мирфазз ва Мирқурбон. Ҳаммаси угли бўлган фарзандларнинг тунғичи Мирғисе бобо ҳозирги Тошкент вилоятининг Пскент тумани ҳудудига қаранли Суғити деган жойда яшаган. Ҳалол меҳнати орқасидан оила боққан, оила тебратган. Умирининг охирида у киши оғир бетоб бўлиб қолади. Мирқурбон бобо ақасини отда орқасига боғлаган ҳолда Уратедага яшайдиган тоғаси Мирасилиннига олиб келади. Мирғисе бобо уша кунги кечаси бандиликни бажо келтирди. Ўрта-си кунги эрталаб Мирқурбон бобо Сармич қишлоғига совуқ хабар

ШАФҚАТ ВА АДОЛАТ БЕКАТИ

Ривоят қилишларига қура уткинчи дунёда адолатсизлик қилган ҳар бир инсон қайта тирилганда оёқ-қули боғланган ҳолда турар экан. Агар адолат билан умр кечирган бўлса адолати унинг оёқ-қулини ечиб юборар экан.

Демак биз ота-оналар оилада ҳам энг аввал адолатли бўлмоғимиз керак.

Адолатнинг асосий шартларидан бири: фарзандларимизга бир хил муносабатда бўлишимиз керак. Борли-бу биорортасига алоҳида меҳримиз тушган бўлсада, зинҳор фарзандимиз бундан хабардор бўлмаслиги керак. Айни бақтда фарзандларимиз орасида зўравонликка, қучи етадигани қучсизроғига зулм қилишга йул қўймаслигимиз керак. Фарзандларимиз орасидаги жанжалли муносабатларни шафқат билан адолатли ҳал қилишимиз лозим.

Оиладаги қуч қилишмовчиликлар адолатсизликдан уз ечимини топа олмайдилар. Биз фарзандларимизга энг аввал давомчиларимиз сифатида, бизнинг ҳулқ-атворимизни янги улчамларда такрор этувчи сифатида қарасак масалага адолатли ёндошган бўламиз. Уғлимизни бу «уғил» — деб гурурлан-сак, қизимизни қамситсак, каттамызга ҳамма ишни тошпирсагу, кенжамизни «сура қокди» — деб эркалатсак биз йул қуйган адолатсизлик янги авлодда давом этиши мумкин. Баъзи оилаларда унинг кичиги бўлгунча, қучи бўлган афзал деган нақл ҳам бор. Чунки бундай оилаларда барча катталар энг кичигига буяради. Бу ҳолда ҳам ишни бажарилганинига текширмасдан балки уни қандай ва қим томонидан бажарилганини текшироқ лозим.

Адолатни асосий нукталаридан яна бири фарзанднингиздан талаб қилаётганингизни аввал унингиз бажармоғингиз керак. Мисол учун унингиз чекиб турсангиз-да, фарзанд қилсангиз чекишни зарари ҳақида насиҳат қилсангиз бу насиҳатингиз самара бермайди.

Худоса — рошдийлардан бири Умар Ибн Хаттот розиоллоху анҳу саҳобалардан

бирларини валийликка тавсия этиш учун еларига қақирган пайтларда, тиззаларида фарзандлари утирган экан. Бунки курган саҳоба: Е Умар, Сиз эш болаларини эркалатишга қандай вақт топасиз, — деб сураганлариди. Нима Сиз бундай қилмайсизми?

«Мен фарзандларим олдида ҳақто қулмайман ҳам» деб жавоб қиладилар. Амир-ал муминин шу заҳоти валийликка тайинлаш ҳақидаги фармонни йиртиб-ташлаб «У фарзандига шафқатсиз бўлган киши, вилоятга раҳбарлик қилиши адолатдан эмас деган эканлар.

Шу ерда адолатнинг таянч нуктаси — шафқатлилик ақс этипти. Биз адолат тарозуси енда меҳр тула қалб билан табассум қилган ҳолатда турмоғимиз керак.

Баъзан шундай бўладики фарзандимизга қилган яхшичилигимиз қайтмайди, фарзандларимиз бемехр туйилади. Ана шунда биз шафқат ила улар олдиларга адолат езингини епиб қўймаслигимиз керак, яъни улар ҳақида уғталарга салбий фикрлар айтиб, улардан нолиб юрмаслигимиз керак. Балким уларни янада қучроқ дуолар қилайликки, улар келажда бизларга муносиб бўлсинлар.

Фарзандларимиз воғта етгани сари улар олдиларга муаммолар орта боради. Шунда бу муаммоларни ҳал қилиш ҳар қачон ҳам бизларга еқарвермайди ва бу муаммолар улчови ҳар қачон ҳам бизнинг қаричимизга, бизнинг дунёқарашимизга турги келавермайди. Мана шундай пайтларда биз уғлимиздан келда олишимиз қучроқ адолатли бўлади.

Биз уларга «мен отангман» — деб уз ҳулсамизни тикиштирганимиздан ортироқ зарар келтира оламиз. Айнан мана шундай пайтда шафқат устида туриб, адолатга суяймоғимиз керакки, шундагина қуч.

рилик фасли келганда фарзандларимиз бизга сунғичқ бўладилар. Келажда фарзандларимиз тайнлайдиган касб, ҳунар еки улар қурадиган оила фақатгина шу фарзандларнинг малакаси, қизқилиш, иқтидоридан келиб чиқиб, уларнинг естаги ва имкониятларига асосланмоғи керак. Зинҳор, бизин ҳунар улар ҳаётини пулга қақиб, пул билан улчаб, уларнинг манфаати шунда деб зўравонлик қилишга бизнинг ҳаққимиз йўқ.

Донишмандлардан бири оила бошчилиги чўпонга ухшатанлигидан дилим ранжиган эди, оила аъзоларини подага нисбат

берибди деб уйлаган эдим. Ҳолбуки чўпон уз отаридаги ҳар бир қучичоқнинг соғ-саломат қилишга, диқир-диқир сакрашига ва тезда омон-эсон катта бўлишга масъулдир. Худди шундай, бизлар ҳам фарзандларимизни диллари ўқсимасдан катта бўлишларига, ҳаётда уз уринларини адолатли топишларига масъулмиз. Шу масъулиятни ижобий ҳал қила оласанми ота-она деган номга лойиқмиз, ақс ҳолда бизга нанки оилани, балки бир отарин бошқаришни тошпирш ҳам адолатдан бўлмайди.

Қушимизнинг угли ҳарбий хизматни утаб келгани билан фабрикалимизу, уз фарзандимизни ҳарбий хизматдан олиб қилишга ҳаракат қиламиз. Фарзандимиз мактабни арант тамомлаганингини билмазу, олийтоҳга олиб кириб қуядиган «сахий тоғани» қилирамиз. Уғлимиз эски ҳовлида қоламузу, уғлимизга янги дангиллама ҳовли-жой қуриб берамиз. Қизимизни боласини олиб қолиб, энг ширин нарсаларини олиб берамузу, келинимиздан эпчилликни талаб қиламуз ва х.к. ва х.к. Бундай адолатсизликлар оилада, фарзандлар қуз олдида, фарзандлар иштирокида руй беради. Ватан хизматидан олиб қолгани угли энди оилани ҳимоя қилишга ярамаса, иқтидорсиз мутахассис уз утирган курсинингизга курса, дангиллама ҳовлидаги угли отани қуриш учун вақт топа олмаса, қайнағачи келишдан келиннинг пешонаси тирнуса, биз катталар қандай тадбир қура оламиз?

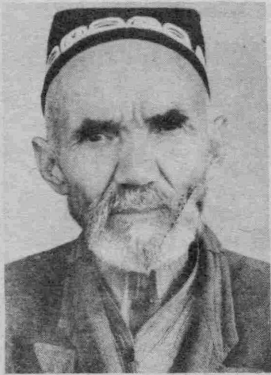
Биз қилган адолатсизликлар аввал ўзимизни шарманда қилади, сунтра оилаларимизни бебурд қилади, ҳаттоки оилалар парчаланишга ҳам олиб келади. Демак энг аввал ўзимиз фарзандлар енда, фарзандлар назарига адолатпарвар бўлиб қолайлик. Шунда биз ўзимизга муносиб давомчилар қолдириб деса оламиз ва бу уткинчи ва қучна дунёда номимиз абадий қолгуси.

Ҳамдам ТҮҲЧИЕВ

(Давоми бор)

Тарбия соати

Миршариф ака ҳаётининг сунъи пайдида тушакка микланиб қолди. Кексалик эмас, дард энди уни. Улим тушгада этган кулларида тунгич ўгли Миркамолга шундай васият қилди.

— Миркамол ўғлим, менинг охирагим яқин қолди, улим ҳақ. Кузмининг тиригида сенга айтганидан бир-икки оғиз гапим бор. Яхшилаб эшит, қулогинга қуйиб ол. Эсингдан чиқмаслиги учун бир жойга эсиб қўй, кейин асқотлади.

Отанинг гапидан Миркамол сергақ тортиди. Бутун вужуди қулоққа айланганча қулоғи қозғоқ-қалам тудди. Касалик ҳужури ўғиб кетпач бемор отаси сузила давом этди.

— Уғлим, мен оламдан ўтиб кетганимдан кейин қариндош-уруғларини, хеш-ақбобларини нутиб юборманлар, ҳар доим йўқлаб, ҳол-аҳвол сураб турирлар. Укаларингиз ҳам тайинлаб айт. Агарда ота улғач ҳола йўқ, она улғач тоға йўқ десанлар ёки амма ҳам бир, ҳамма ҳам бир қабилда иш тутсанлар, уша кўни туримда тил туриб қарайман. Шу гапим ҳар доим эсингизда бўлсин. Билсанг, қам-қариндошликни мустаҳкамловчи, узаро меҳр-муҳаббат ришталарини боғловчи нарсаси бу шажаралар. Инсонни икки нарсаси бир-бирига яқинлаштиради. Биринчиси унинг насл-насаби, асли-насли бўлса, иккинчиси дастурхон саналари. Уруғ-ақибчилик, зот-зуррият сураш-сураштириш ёки меҳмонга дастурхон эсини фақат одамзотга хос одат. Тирик мавжудотлар ичиди бошқа жонотларда бунақа удум йўқ. Хайвонлар иккашчи топишса, инсон тилилашиб топишди.

Шунинг учун шажарани били-

нлар, уни урганиб тикланлар. Бинобарин, бу дунёда ҳамма нарсаси уткинчи, фақат авлодлар умри мангун яшайди. Сулола умри ҳеч қачон сунмайди ва тутмайди. Токи, ер юзиди ҳаёт барқарор экан, у давом этаверади.

Миршариф ака авлодлар шажарасини мукаммал билгучи киши эди. Унга кўп нарсани акаси Шермат айтиб берган. Шермат ака хат-саводи бўлмаса ҳам «қуйма-қулоқ» эди. Миршариф ака акаси ва бошқалардан эшитган-билганларини гапириб берди. Зуксо ва зийрак ўғил эса буларни оқизмай-томизмай қозғоғи қоралаш билан бирга қалбининг туб-тубига жойлашган ҳам улгурган эди. Вақти-соати бити ота васиятларни рўёбга чиқди. Сирларе вилотининг Ховос туманидаги Сармич қишлоғида ва Боевут туманидаги Т.Латипов номида жамоа ҳужалиги ҳудудида яшаб утган ва айни пайтда истиқомат қилаётган ўзбекларнинг «қирқ» уруғи шажараси тикланди. Бу уруғ шажарасига мансуб кишилар республикамизнинг бошқа жойларида ҳам яшади. Лекин билмаган ва танимаган ҳолда улар бир-бирларидан ўзоқлашиб ёхул бегоналашиб кетган бўлишлари мумкин. Ушбу мақола сабаб қариндошлар топишса, бошлар қовушса, қалблар туташса ажаб эмас.

Ўзбекларнинг «қирқ» уруғи шажараси ҳақидаги гапни мазийдан бошлашга тўғри келади. Чунки бу авлодининг тарихи узун, ўзоқ ўтмишга бориб тақалади. XVIII асрнинг охирида Жиззахда Мулло Ботиркул исми бек утган. У киши ниҳоятда полвон, жасур ва мард бўлган. Юрти учун қўқсини қалқон қилиб қурашган. Улар етти ака-ука бўлишган. Уша даврга қучманчи халқ саналган чорвалор қозоқлар Жиззах қўқсини эгалламоқчи бўлишлар. Табиийки, бунга маҳаллий халқ қарши чиқди, норозилик билдиради. Уртада қаттиқ жанг бошланди. Етти оғанини халқ ердамига таяниб она юрт ҳомийси учун курашга бел боғлади. Лекин бу жангда қучлар нисбати тенг бўлмагани сабабли маҳаллий ақоли душман зарбасига бардош беролмасдан қочиб кетди. Майдонда фақат етти оғанини қолди. Улар мардларча қурашиб душманин утқоқлардан қувиб чиқаришди. Айниқса, бу жангда Мулло Ботиркул бобо жасорат кўрсатади. У киши «қалла солиш» санъатини пухта эгаллаган бўлади. Қўлаб қозоқларни қалла билан уриб йи-

қитади, ер типлатлади. Жангдан кейин мағлуб бўлган душманлар унга «молашоҳ» деган ном берилди. Эл-улус орасида шу ном билан танилган Мулло Ботиркул бобони уша пайтдаги ҳокимият қаммоқчи бўлади. У бундан фақат қочиб қутулади. Даставвал Саваб қулидан паноҳ топади, сунтра Намингон қишлоғига келиб бир неча йил яшайди. Ҳаётининг сунгги йиллари Сармичда утади.

Мулло Ботиркул бобонинг яқини ягона ўғли — ҳожи Примкул суфи. У одам лекончилик ва богдорчилик билан шуғулланиб кун қурган. Қўлаб бог-роғлар яратиб, дов-дараклар қўқартирган. Айтишларича, ҳожи Примкул суфининг Баланд-Ҳақир деган жойда экан

қарвонлар ҳам келди. Ҳожи Примкул суфи бобонинг фарзандлари чопарга бошдан оёқ бир сидра сарпо кийдиришди ва бойлигини етим-есирлар, бева-бечораларга тарқатишга ижозат берилди. Мадинадан юборилган мерос хатига ёзилишича, Ҳожи Примкул суфи уша ерда вафот этади. У кишининг қабрлари жаноби Сарвари Олам Муҳаммад Пайгамбаримиз равазларининг (тило тарновларининг) тағида экан. Бу авлод вақиларидан кимки ҳажга борса қизқиқиб кўрса ҳам бўлади.

Ҳожи Примкул суфи бобондан тўрт нафар ўғил фарзанд қолган. Булар — мулло Мамаарим, мулло Махмадизим, мулло Мамакарим ва мулло Мамаарасуллардир. Биринчи ўғил еттига, кейингиси ик-

воста олиб боради. Оралдан бир ҳафта утгандан кейин у киши хотинига: «елкам чимиллаб кетяпти, бир кўр-чи» деб айтди. Хотини қараски, эрининг елка суяги чиқиб ётибди, унг кураги атрофида гўмбаздек шиш пайдо бўлибди. Уша кўни утрилар унга қаттиқ шикаст етказган экан. Полвон одам эмасми, бир ҳафта уша ҳамки тана-сидаги оғир жароҳат оғринини сезмабди. Ана шунақа, исми-жисмига монанд Алломий келбатли одам бўлган Мамакарим бобо деганлар. Шу фазилатига оид яна бир қизиқ мисол. Маъмуллар, ўтмишда одамлар доғни ўзоқ вақт сақлаш учун махсус ураларга қумишган. Ёши улуг кишилар бунга яхши билишладил. Уралар қучур ва сатқи билан таги кент қилиб қовланган бўлиб,

ЎЗБЕКЛАРНИНГ

сада дарахти ўзоқ йиллар яшаган. Одамларга соя-салқин улашиб турган. Бу дарахт 1980 йилда қучли бурондан қулаб тушиб ҳазон бўлган экан. Ҳожи Примкул суфи орномусли, диёнатли, ҳалимлек мўлойдим, босиқ ва оғир қарвон табиатли одам эди.

У киши икки марта ҳаж сафарларида бўлиб қайтганлар. Учинчи марта ҳажга жўнаб кетишларининг эса бошқа сабаби бор эди. Бунинг қиссаси тафсилоти қуйидагича: Сармичлик оғзи шалоқ бир ҳамошти унинг обрўйига пўтур етказиш мақсадида эл-улус ичиди «дас-торингга» деб ҳақорат қилган. Шундан кейин у киши «Энди менга Сармичининг суви ҳаром бўлди», — деб ҳажга кетиб юборилди. Етти йил утиб қишлоғига қайтиб келса, уша бетавфиқ ҳамюрти ҳали улмаган, тирик бўлади. Ҳожи Примкул суфи унинг дийдорини қуришни хоҳламайди-да, яна мусофирчиликни буйига олиб Сармичдан қиқиб кетади. Намингон қишлоғига бориб имом хатиблик қилади. Шу ерда бир неча йил истиқомат қилиб, яна ҳаж зиярати интихир этадилар. Муқаддас шаҳар Макка Мадинда кечган ун тўққиз йиллик умри давомида тулган ботирларнинг мерос хатига битиб чопар орқали Бухорога юборади. Кетма-кет бойлик ортлган

кита, кенжакойи саккизта бола қурган. Уртанчи ўғил мулло Мамакаримнинг эса Мирсобир, Мирфозил, Миркомил, Олимжон, Очуби, Майрам кампир деган фарзандлари бўлган. Еттичисининг исми номатум. Тўрт ўғил ичиди Олимжон мулло Ботиркул бобоси каби яланғоч сулдан тоймак деганлар қилишди эди. Айтишларича, у киши авжи киши чилласида яланғоч бўлиб олиб тоқзорга сув тараган эканлар. Оёқларининг жунига ёпишган музлар қунгирқоқдай шилдираб товуш чиқариб юрган дейишди. Лекин полвонлик бобида бу авлод орасида Мамакаримга тенг келадигани чиқмаган. Ҳақиқий полвон деб шу кишини айтса бўлади. Азамат, анчага доғур елка суяги синиб кетганини сезмасдан ҳам яшаб юраверган экан. Энди воқеа тафсилоти эшитинг. Бир кўни Мирсобир бобонинг ўғли Мамакарим ун чоғлик эшпақа доғ-дўн ортиб Ховосга жўнайди. Кун кеч бўлиб, ҳали қош қораяр-қораймас пайтда утриларга тул келади. Улар эшпақа ортлган қопларни ерга ағдара бошлайдилар. Мақсадлари доғни тушириб қолиш бўлади. Мамакарим бобо иккита ўғри билан олишиб енгади. Ерга ағдаришдан шилдек оғир қопларни бир қулаб қутариб эшпақларга ортади ва галлани нест-нобўд қилмасдан Хо-

уларнинг ичига дон солинган қоплар тикка-тикка териб қуйилган. Бир урага бир тоннагача галла кетган. Бир кўни Мамакарим бобо қаёққа кетган бўлади. У кишининг қаровсиз қолган отлари доғдан бушаган урага тушиб кетали. Узини шер деб билган ун нафар эркек ҳарчанд урнишмасин отни урадан тортиб чиқаришолмайдилар. Бунга куч-қувватлари етмайдилар, боқ-қийларнинг. Шунда боғли Мамакарим бобо келиб қолади-да, отнинг белидан арқон солиб бир ўзи урадан тортиб чиқаради.

Ҳожи Примкул суфининг учинчи ўғли мулло Мамакаримдан ўча зуррият қолган. Мирғиёс, Мирфазз ва Мирқурбон. Ҳаммаси ўғил бўлган фарзандларнинг тунгичи Мирғиёс бобо ҳозирги Тошкент вилотининг Пскент тумани ҳудудида қаревли Сугити деган жойда яшаган. Ҳалол меҳнати орқасидан оила боққан, оила тебратган. Умрининг охирида у киши оғир бетоб бўлиб қолади. Мирқурбон бобо акасини отда орқасига боғлаган ҳолда Уратепанда яшайдиган тоғаси Мирсадиникига қўли келади. Мирғиёс бобо уша кўни кечаси бандиликни бажо келтиради. Эрта-си кўни эрталаб Мирқурбон бобо Сармич қишлоғига совуқ хабар

ШАФҚАТ ВА АДОЛАТ БЕКАТИ

Ривоят қилишларига қура уткинчи дунёда адолатсизлик қилган ҳар бир инсон қайта тирилганда оёқ-қули боғланган ҳолда турар экан. Агар адолат билан умр кечирган бўлса адолати унинг оёқ-қулини ечиб юбора экан.

Демак биз ота-оналар оилада ҳам энг аввал адолатли бўлмоғимиз керак.

Адолатнинг асосий шартларидан бири: фарзандларимизга бир хил муносабатда бўлишимиз керак. Борли-у бирортасига алоҳида меҳримиз тушган бўлсада, зинҳор фарзандимиз бундан хабардор бўлмаслиги керак. Айни вақтда фарзандларимиз орасида зуравонликка, қучи етадигани қучсизроғига улам қилишга йўл қўймайлигимиз керак. Фарзандларимиз орасидаги жанжалли муносабатларни шифақат билан адолатли ҳал қилишимиз лозим.

Оиладаги қуч қелишмовчиликлар адолатсизликдан ўз ечимини топа олмайдилар. Биз фарзандларимизга энг аввал давомчиларимиз сифатида, бизнинг қуч-ақворимизни янги улғамларда тақдор этувчи сифатида қарасак масалага адолатли ёндашган бўламиз. Уғлимизни бу «ўғил» — деб гурурлан-сак, қизимизни қамситсак, қаттамаизга ҳамма ишни топширсак, кенжамизни «сура қоқди» — деб эркалатсак биз йўл қўйган адолатсизлик янги авлодда давом этиши мумкин. Баъзи оилаларда уйнинг қичиги бўлгунча, қучуги бўлган афзал деган нақл ҳам бор. Чунки бундай оилаларда барча қатталар энг қичиги буюради. Бу ҳолда ҳам ишни бажарилганингизга текширмасдан балки уни қандай ва қим томонидан бажарилганини текширмоқ лозим.

Адолатни асосий нўқтаридан яна бири фарзандларингиз талаб қилаётганингизни аввал унингиз бажармоғингиз керак. Мисол учун унингиз чекиб турсангиз-да, фарзандингизга чекишни зарари ҳақида насихат қилсангиз бу насихатингиз самара бермайдилар. Ҳудоса — роппидийлардан бири Умар Ибн Хаттот розиоллоху анҳу саҳобалардан

бирларини валийликка тавсия этиш учун еларига қачирган пайтларида, тиззаларида фарзандлари утирган экан. Буну қурган саҳоба: Ё Умар, Сиз еш болаларни эркалатишга қандай вақт топасиз, — деб сураганлариди, Нима Сиз бундай қилмайсизми?

деган жавобни ешитган эканлар. Шунда саҳоба «Мен фарзандларим олдиди ҳатто қулмайман ҳам» деб жавоб қилди. Амир-ал-муминин шу заҳоти валийликка тайинлаш ҳақидаги фармонни йиртиб-ташпаб «Ўз фарзандига шифақатсиз бўлган киши, вилотга раҳбарлик қилиши адолатдан эмас деган эканлар. Шу ерда алолатнинг таянч нўқтаси — шифақатлик ақо этипти. Биз адолат тарозуси енида меҳр тула қалб билан табассум қилган ҳолатда турмоғимиз керак.

Баъзан шундай бўладики фарзандимизга қилган яхшилигимиз қайтмайди, фарзандларимиз бемехр туйилади. Ана шунда биз шифақат ила улар олдидида адолат ешингизни ётиб қўймайлигимиз керак, яъни улар ҳақида узағларга салбий фикрлар айтиб, улардан нобили юрмаслигимиз керак. Балким уларни янада қучроқ дуолар қилайликки, улар келажда бизларга муносиб бўлсинлар.

Фарзандларимиз оғта етгани сари улар олдидида муаммолар орта боради. Шунда бу муаммоларни ҳал қилиш ҳар қачон ҳам бизларга ёқавермайди ва бу муаммолар улчови ҳар қачон ҳам бизнинг қаримизига, бизнинг дунёқарашимизга тўғри келавермайди. Мана шундай пайтларда биз узлимиздан, уз улчамимиздан келад олишимиз кўпроқ адолатли бўлади.

Биз уларга «менотангман» — деб ўз ҳудосамизни тикиштирганимиздан ортироқ зарар келтир-омаймиш. Айнан мана шундай пайтда шифақат устида туриб, адолатга суянмоғимиз керакки, шундагина бизга

рилик фасли келганда фарзандларимиз бизга суянчиқ бўладилар. Келажакда фарзандларимиз танлайилган қасб, ҳунар еки улар қурадиган оила фақатини шу фарзандларнинг малакаси, қизқиқли, иқтидоридан келиб чиқиб, уларнинг истаги ва имкониятларига асосланмоғи керак. Зинҳор, бизинҳор улар ҳаётини пушта қачиб, пул билан улчаб, уларнинг манфаати шунда деб зуравонлик қилишга бизнинг ҳаққимиз йўқ.

Доғнишмандлардан бири оила бошлиғини чўпонга ухшатганлигидан дилим ранжиган эди, оила аъзоларини полага нисбат

берибди деб уйлаган эдим. Ҳолбуки чўпон ўз отаридаги ҳар бир қизқочқини соғ-саломат юришига, диқир-диқир сакрашига ва тезда омон-эсон қатта бўлишига масъулдир. Ҳудди шундай, бизлар ҳам фарзандларимизни диллари уксимасдан қатта бўлишларига, ҳаётда ўз урилларини адолатли топишларига масъулмиз. Шу масъулиятни ижобий ҳал қила олакки ота-она деган номга лойиқмиз, ақ ҳолда бизга наинки оилани, балки бир отарни бошқаришни топшириш ҳам адолатдан бўлмайдилар.

Қўшимчадан ўғил ҳарбий хизматни утаб келгани билан табриқлаймиз, ўз фарзандимизни ҳарбий хизматдан олиб қилишга ҳаракат қиламиз. Фарзандимиз мактабни аранг тамомлаганигизни биламиз, олийтоҳга олиб кириб қўядиган «саҳий тоғани» қидирамиз. Узимиз эски ҳовлида қоламиз, ўғлимизга янги дангиллама ҳовли-жой қуриб берамиз. Қизимизни боласини олиб қилиб, энг ширин нарсаларини олиб берамиз, келинимиздан елчиллиқни талаб қиламиз ва х.к. ва х.к. Бундай адолатсизликлар оилада, фарзандлар қўз олдиди, фарзандлар иштирокида руй беради. Ватан хизматидан олиб қолинган ўғил энди оилани ҳимоя қилишга арамаса, иқтидорсиз мутахассис ўзи утирган қурсисинигина қурса, дангиллама ҳовлидаги ўғил отани қуриш учун вақт топа олмаса, қайнағачи келишдан келиннинг пейнонаси тиришса, биз қатталар қандай талбир қура оламиз?

Биз қилган адолатсизликлар аввал узимизни шарманда қилади, сунтра оилаларимизни бебўр қилади, ҳаттоки оилалар парчаланишга ҳам олиб келади. Демак энг аввал узимиз фарзандлар енида, фарзандлар назаридида адолатларвар бўлиб қолайлик. Шундагина биз узимизга муносиб давомчилар қолдирдик дея оламиз ва бу уткинчи ва қўхна дунёда номимиз абадий қолсун.

Ҳамдам ТҲҲҲҲ

(Давоми бор)

«Оила шажараси» танловига

билан қириб боради. У ердан икки отга шатал боғлаб ҳамроҳ билан яна изига қайтади. Уша даврда от асосий транспорт воситаси ҳисобланиб зарурат туғилганда иккита отнинг қучилари фойдаланишга туғри келарди. Шундай пайтда бир-биридан қочирмаслик мақсадида отларнинг бўйнига махсус ясалган мосламалар—шатал қийдирилари. Унинг устига эса ҳоҳланган юк орттиш мумкин. Майит шу зайдла шаталга ортилиб Сармичга келтирилади. Мирғисе бобо Хужаи Туст қабристонига дафн этилади.

Эрининг вафотидан кейин беш нафар болани боқиб-қийинтириш,

айтар, базму-жамшидларга жон қиритар эди. Дуторни чунонам чертиб чалардики, кунгиллар жур були йигларди. Одамлар хизматиде юришлик Миршариф акага қатта сабоқ бўлди. Узига хос ҳаёт мактаби ролини утлади. Бу мактаб уни ҳар томонлама пиштириб чиққиртирди. Шу билан бирга хат-савод урганишга киришди. Илм кетилан эргашиб нузли йулдини топиб олди. 1930 йилдан то 1941 йилга қадар Сармич қишлоғида янги ташкил этилган қолхозда кичик ҳисобчиликдан фаолиятини бошлаган Миршариф ака кейинчалик мазкур ҳужалиқни бошқарди. Қиш-

риаллари етишмасди. Фақат маҳаллий хом ашё — хом гишлан иморат тиклаш мумкин эди. Миршариф ака энг шимариб ишга киришди. Узи лой қориб, узи қоллида гишт қуйди. Ҳатто бир ёзда елгиз узи унта уйга етатидан гишт ташлаган пайтлари ҳам бўлди. Ана шундай қуналарнинг бирида у уйига ҳориб-чарчаб қайтди. Хотини келтирган таомга қул тегизиш туғул, ҳали назар солмай туриб сурайди: «Амаким овқат едимми?» Отасининг укаси Мирфазз бобо ҳам қаранган чоғида унинг қарамогиде яларди. «Озроқ қилиб қуйган эканман, у киши қуруқ нон-қойи ҳали ухладилар», — деб жавоб берди хотини. Шунда Миршариф бобо: «Ҳозироқ амакимни уйго-

Миркамол акадан кейинги Садниқс билин Мирмақсулнинг умри қисқа экан. Эрта одамдан утиб кетишди. Мирмуса ҳаёт. У утиб, бир қизи бор. Унинг укаси Уйчибой уч яшарлик чоғида вафот этган. Кенжакойи уйли Юсуфхоннинг касби-қори қурувчи муҳандис. Икки утил, уч қизга ота.

Узбекларнинг «қирқ» уруғи шажарасида ота ва она авлодлари баробар урганилган. Бошқаларникидек бирекламалик мавжуд эмас, яъни бировнинг хасми деб қиз фарзандлар шажарага киритилмасдан қолмаган. Шунингга қойил қилиш керак. Қолаверса, бунинг узига хос сабаблари ҳам бор. Ота томон ҳам, она томон ҳам «қирқ» уруғдан бўлган. Қуд-андалиқда шу қойлага амал қилинган. Узбекларнинг бошқа уруғига қиз бериб еки ундан келин танланмаган. Бунга Ҳақида ота сингари қайнони қариялар йул қуйишмаган. Қизлар эрга тегмоқчи, йигитлар уйланмоқчи бўлишса, шу аслининг олди-га келиб маслаҳат сурашган. Уз замонасининг етук ва ўқимшли аёлларидан бўлган Ҳақида ота ҳузурига келганларнинг ҳеч бирадан ерламини аяман, меҳр-муруватини дариг тутмаган. Ҳаммаининг ҳоҳатини чиқарган бу аёл.

Энди туртта сармичлик тулпанган жойда туринг мавзусига айландиган ибратли бир воқеани айт-тай. Сармич қишлоғида қатта туй бўлади. Туйга ен-атрофдаги қавандозлар келишди. Биласиз, бу юртда туй-тумалоқ, халқ сайиллари улуксиз ўтмайди. Ҳозир ҳам шундай. Уша туйда қушқари тутанган кейин қуш-қуйга отлар сиймайди. Меҳмон улукчиларга қўноқ—қой топиб бериш, отларини эса ем-хашак билан таъминлаш муаммоси пайло бўлади. Қишлоқнинг сузга стар, гапта етар қатталари ҳам сармичликларни меҳмонларга бир кеча қуноқ беришга қундирилмади. Шунда мўйсифиллардан бири: «Ҳақидадан қачиринглар халқини уйдан бошқа одам қундирилмайди», деб маслаҳат беради. Ҳақида очани айтиб келишди. Бу аёл эркаклар сингари туғининг устидан белини маҳкам боғлаб паст-қани уйнинг томига чиқиб сармичликларга қарата шундай хитоб қилди:

— Нима, сизлар туй қилмайсизларми? Бу нима деган гап, уят эмасми ахир. Қани, сен фалончи, пистончини ол, отларига бедани

аканг беради. Емини қуданг Солижондан сура, унинг ариаси қул.

Ҳақида ота шу тариха ҳамма улукчиларни оти билан ҳамқишлоқларига бўлиб беради. Ҳеч қим қош-қовоқ уймаган, гапни икки қилмаган. Шу ерлик яна бир мўйсифил Ҳақида отага тан берганидан, «эркакда ҳам эркак бор, бозор билмас тентак бор. Хотинда ҳам хотин бор, зуваласи олтин бор», деган нақлни айтган эканлар.

Шундай қилиб десангиз айтатверсақ гап қул. Узбекларнинг «қирқ» уруғи шажараси ҳақида қатта бир асар эса арзийди. Китобга жой бўлгудек материаллар бор. Шунинг учун бу турғида муктастар сўзни ёзмақчи бўлишимизга уйланиб қолдим. Шамолдек учқур халқлар фалсафий мушоҳадалар қаршида чекинди. Токи қурун заминда ҳаёт мавжуд экан, узбекларнинг «қирқ» уруғи шажараси давом этаверади, Ҳожи Примкул суфи бобо Намингонга утқазган чинор сингари мангу айнаверди. Чинор дарахтини минг йилдан орттиқ умр қуради, дейишди. Лекин чинор учун бу еш чегара эмас. Чунки унинг уруғидан ҳар йили янги чинорлар усьиб чиқади. Улар ҳам минг йиллаб айнади: шох-лаиди, барг эзди, гуллайди, уруғ қилади. Худди шунингдек шажара умри ҳам барҳаёт, яшовчан, абдиётта интилувчан ва мангуликка дахлдордир. Шунинг учун ҳам сўнги сўзни ёзиб бўлмади.

Қомиложон
ТОШМИРЗАЕВ

«ҚИРҚ» УРУҒИ

укитиш ва тарбиялаш Утилжон момонинг зиммасига тушади. Болалар ҳали еш, қулидан тузук-қуруқ бирор иш-юмуш келмади. Фақат Миршариф қатта фарзанд бўлгани учун шўрликнинг бошига турмуш ташвишлари эрта тушди. Етимликнинг азоб-қувбатларини ҳаммадан қура эрта татиган ҳам, узоқ тортиган ҳам бўлди. Бир парча нон топиш илинжида ешлик қучини согди. Бойларнинг эшигиде мардикорлик қилди. Уша пайтда ҳам Сармичда боғдорчилик анча ривожланган бўлиб, қуқкам кирди дегунча бойлар тоқ очил ш тагини юмшатиш учун мардикор қидиришарди. Айниқса, Миршарифга ухшаганларга харидор қул топиладди. Чунки у киши жуда бақувват ва меҳнатқаш эди, ҳаммадан ҳам қул тоқ чопарди. Лекин маҳаллий бойлар унинг меҳнатини қадрламас, етарли ҳақ тўлама-ди. Шу боис у 1920 — 1925 йилларда ночор аҳволга тушиб қолган оилани боқиб учун Сугити қишлоғига бориб мардикорлик қила бошлади: шодли уради, пахса де-вор уради, ер ағларди. У киши эрталаб-кечгача қора терга ботиб меҳнат қилсади, янча зарчасмас, руҳан толиқмасди. Сабаби, кунгли санъатга ошувга, қушқикча шайло эди. Ширали овоз соҳиби бўлгани учун туй-томошларда ашулалар

лок Совети раиси вазифасида иш-лади. Энг муҳими у қандай лавозимда бўлмасин халқ манфаатини қулаб иш юритди. Шу мақсадда Сармич қишлоғида биринчи бўлиб ун заводини барпо этди. Ма-зкур завод 1950 йилларгача узлук-сиз ишлаб турди. Кейинчалик эҳ-тиёт қисмлар етишмаслиги ту-файли тўхтаб қолди. Бу орада маш-урув уруш бошланди, тузилган ре-жалар барбод бўлди, эзгу ниетлар қучга чиқди. Эл қатори у ҳам қишлоқ қурул олд Курск ёйида жангга кирди. Шу ерда 200 нафар жангчи немисларга асир тушди. Улар орасида Миршариф Мирғисе угли ҳам бор эди. Чехословакида-ги оғир меҳнат колониясига та-шланган бу асирлардан 39 нафари соғ-омон қолди. Урушда асир ту-шганларга ҳукуматнинг муносабати ахши эмасди. Улар таъкиб остига олинар, суроқ-жавоб қилиб тури-ларди. Миршариф ака бунинг «та-штини» сурган. Шу боис бўлса ке-рак, уруш тутангандан кейин та-қлиб етишса ҳам у раҳбарлик лаво-зимиде ишлашни хоҳламади. «Қол-хозда ишлаб, узимни қурсатаман», — дерди нукул. У сўзида турди. 1950 йилда оиласи билан Т. Лат-инов номида жамоа ҳужалиғига қу-чиб борди. Уша пайтда қолхозчи-лар ертўлада яшашарди. Уларга уй-қой қуриш учун қурилиш мате-

тиб, овқатни ичириб бушаган ко-санни менга қурсатасан», — дея амр қилди. Начора хотин учун эрини сўзи амри вожиб, унга нтоат этишга мажбур эди. Аммо хотин зотининг товук сифат феъли бор. Миннат қилмаса туролмайди. Шу тобда хотини оғрингандек бўлди. Мирфазз бобони қаргаб гудранга-ни эрининг қулугига чалиниб қо-лади. Гарчи юрагига оғриқ кирса-да, Миршариф ака тишини тиш-да босали-ю, қаҳрини ичига ютади. Эртаси қуни хотинидан «Кеча ама-кимни нега қаргадинг», — деб су-райди. Хурматой момо ер чизиб қолади. Шундан кейин Мирша-риф бобо:

— Эрининг уруғ-аймоғини ҳур-мат қилмайдиган хотин билан бир ниқоҳда яшаб бўлмади. Бу гуно-ҳи азим. Бугундан эътиборан сен-га уч талок бердим, — деганича туғининг унгирини қоқиб уйдан чиқиб кетди.

Миршариф бобонинг биринчи хотини Хурматой момолан Турсу-ной исмли қизи бўлиб, у беш яшарлигиде вафот этган. У киши-нинг иккинчи оиласидан олтига фарзанди бор. Тўнғич утилари Миркамол ака олий маълумотли уқитувчи. Салкам қирқ йилдан бун маориф соҳасида ишлайди. Қулгига ешларнинг мураббийси, олти нафар фарзанднинг меҳри-бон отаси.

Мададталаб мактуб

улдирмоқчи бўлди. Шу ерда бўлган одамлар уни ажратибга тушди. Лекин фақат қиз бепарво эди. Тиржайиб турар-ди. Бунни қурган аёл қизига уқтди. Пичоқ қизга тегди. Унинг бадини аёл сантиметр жароҳат пайдо бўлди. «Тез ердам» қақирисиди. Жума қуни 17 апрелда шифохонга тушган Манзура бир соат ҳам етмади. Шу ерда ҳам уйнаб-қулиб юрди. 20 апрел қуни уйга қайтди. У шифхонада ҳамоналарнинг, ҳамшираларнинг пуллари, буюмла-рини уғирлаб, естик жилдирга беркийтиб қуйгани аён бўлган. Уттан воқеа ҳусусида бир ой давомиде тергов бўлди. Маҳалладошимиз Қудратилла Ҳабибхоннинг ен қушисини бирга терговча ҳам қатнашди. Терговчи қурманлар ҳеч нараса бўлмади, қамалмайди деб сўз берди. Биз — маҳалла-дагилар бунга ишондик. 16 май қуни бехосдан суз белгилан-ганини қушлар телефон орқали соат ун иккиларга эши-тишди. Ҳабибхон тўғулари йигиб боргунча соат икки ярим бўлди. Аммо сузда қақирув қозғи келгани йўқ. Маҳалладан 3-4 киши боришга улгулди, холос. Сузда Етамбердиев Олимжон хонасида суз утказилди. 18 май қуни ҳукм уқиб эшиттирилди. Ойназорга 3 йил қамоқ жаэоси тайинланди. Қиямат шу ерда бўлди десак ҳам бўлади. Воқеа сабабчиси — Манзура шунчаки йнглди. Лекин 8-сифда уқийдиган Маҳиё, 10 ешли Уғилуой, 4 ешли Акмалжонлар оналари кетидан дол солиб йнглашди. Шу ишлардан кейин ҳам Манзура узини унглаб олмди. Онани қамоққа жунатган қуни, кечаси 12 да уйга келди.

Маҳалладагилар уйлариинг ешк ва деразаларини беркийтиб чиқиб кетишган эди. Манзура деразани синдириб кириб ухлаган экан. Эрталаб бўвиси қурса, онасининг қуйлакларини, румолсини, ички қийимларини туйиб олиб қуйибди. Қушчилари йнглйиб милицияга бериб юборишди. Лекин турт соатлан кейин милиционерлар уни яна қайтариб олиб келишди. Ҳужжат тайерланглар, биз уни кейин керакли жойга бериб юборамиз, дейишди, шу билан кетишди. Манзура шу кунёқ уйдан қочиб кетди. Энди уни оракси-дан ахтариб юрадиган онаси йўқ. Қонун қонун-да. Қонунга қараб иш қилишмиз керак. Лекин... Ҳар бир судланувчи — инсон ахир! Ҳар бир инсон — бу битта қаттиб. Инсон тақдирин! Бу воқеа бизни бепарқ қолдиролмади. Биз бегуноҳ аёл — она шиси судда қайта қурилиб, озои этилишини сураймиз.

Марғилон шаҳар «Увайсий», «Шалдирама» маҳаллалари фуқаролари номидан: А. Ҳасанов, А. Тўхтасинов, М. Юсу-пова, Х. Турабекова, Э. Рузйбоева, М. Ҳамрозлиева, Х. Юлдашев, Х. Юлдашева, З. Солиева, С. Мадаминова, С. Абдуллаева, М. Аҳмедова, М. Юсупова, О. Эминовлар...

ТАХРИРИЯТДАН: Одамлар орасидан меҳр-оқибат қўтарилиб кетди — нега шундай? Нима бўлди ўзи? — дея баъзи-баъзида нолиб қоламиз. Юқоридаги маҳалладошлар мактуби эса... Ҳаётимизда барибир янгилик борлигини, меҳр-оқибат устувор эканлигини, яна бир бор исботлаётган-дек гўё. Биз ишонамиз турт фарзанд ҳаққи-хурмати Ҳабиба-хон Ҳасанова албатта озоликка чиқади.

Биз бу борада қандай чора-тадбирлар қўрилгани ҳақида Фарғона вилояти хотин-қизлар қўмитаси, вилоят суди идо-расидан жавоб қутиб қоламиз.

Азият

АРОҚНИНГ КАСОФАТИ

қон кетарди. Сал наридаги бола-кайининг юзлари, пепоналари тир-налган, қуларни сунук. У йнглмас, ҳар замонада энтиқиб қуялди.

Маълум бўлишча, ичкиликка туйиб олган эрининг қалтагидан қу-рққан хотин икки боласи билан ош-хонага яшпириниб, ичидан қул-лаб олади. Қутуриб кетган эр эшк ойнасини уриб синдиради, натижа-да ойна синиги қон томирини кесиб юборади. Бир неча шиша парчаси эса утил Шухратжоннинг боғига тегди.

Бизнинг «дом»га янги қушни кел-ган қуниёқ хонадонда жанжал чиқди. Эр-хотин шунчаки қелишолмагандир-да, деа унга эътибор бермаганди. Аммо бундай қулоқ кунора давом эта-верди. Дод-фаредлар, ҳақорат, тақхир-лашлар урчиди. Уларнинг қилиш-ла-ридан фарзандларимиз озида уялиб, ерга киргулек бўла бошлади.

Шундай қуналарнинг бирида эшк қуниртрогидан уйғониб кетдим. Де-вордаги олма соат учини қурастиб ту-рарди. Эшикни очдим. Остонада азоб-лардан алойи тамом бўлган аёл девор-га беҳол суниб турарди.

— Қушни, тез «қорий» қақирин, — деди у зурга. — Эрим томирини кесиб қуйди.

Ердамга шошқилим. Уйга кираве-ришда эр қузилиб етар, билагидан

ПИЧОҚНИ ЎЗИГА УРМОҚЧИ ЭДИ-Ю...

сузига кирмас, унинг насихатларига қулоқ ҳам солмасди. Охир-оқибатда мушфиқ онанинг Манзурага қучи етмайдиган даражага етди. Қуналардан бир қун Манзура яна йўқолиб, уч кундан сунг пайдо бўлиб қолди. Она йнглаб тергашга тушди, қасрда юрганлигини суршитди. Аммаси Муассархон билан, қаердан келган бўлиб бизни олиб бориб қурсатасан, деб судрашди. Бозори қиз эса иккаласини алдаб, ҳар хил қучаларга, жойларга олиб боради. Янги автовокзал ёнига қелишганида онанинг дармони қолмади. Бошқа юролмас эди. Она (Ҳасанова Ҳабибхон) ўзи қасал-ванд, иккинчи тўғуш ногирони. Уттан йили беш ой парализ бўлиб бир жойда етган эди. Шу ерга қелишганда тоқати тоқ бўлиб қизини қаргайди, у бўлса онани ҳақорат қила бошлади. Атрофдаги уйлардан одамлар чиқиб, «Қиз бок-май кет... Тарбия беролмасан, нега тутасан», — дея лашмон беришди. Она чидай олмди. Уйга келганида қизини яна қаргади, урди. Алам устида турганда бозордан овсини Ҳамидхон келиб: «Бозордаги Тошхон опадан қизингиз 900 сумлик печенёе, шоколад, вафли олиб кетибди», — деди. Она ўзи жаҳл устида турган эди, аёл қалбига бу гап енгин бўлиб тушди. Елгиз бошқада ҳаёт ташвишлари, бола-чақани боқиб муаммоси турганда, бу ишлар ортқича бўлди. Ма-ҳалламиз кексалари, аёллари унинг ҳаётини жула яхши-йишладди. Тирпишб-тирмашиб уйим ўй бўлсин, болалар-нинг бировдан кам бўлмасин, оч қолмасин деб кечало-қундуз ҳаракатда. Бу аслининг уз оиласига нисбатан садоқати ҳамма-га аён. Лекин бозори қизнинг қилиш-қилдиришлари шундай оғир, вазмин аёл асабларини ҳам қақшатиб издан чиқарди. Овсининг гапни эшитган она қулига пичоқ олди. «Бунақа ҳаётнинг менга кераги йўқ» — дея узини

Мухтор СУЛАЙМОНОВ

«Оила шажараси» танловига

билан кириб боради. У ердан икки отта шатал боғлаб ҳамроҳ билан яна изига қайтади. Уша даврда от асосий транспорт воситаси ҳисобланиб транспорт тугилганда иккита отнинг кучидан бойланишга тугри келарди. Шундай пайтда тур-бириндан қочирмаслик мақсадида отларнинг буйнига махсус асалган мослама — шатал кийдириларди. Унинг устига эса ҳолағачча юк ортши мумкин. Майит шу зайдла шаталга ортилиб Сармигча келтирилади. Мирғис бобо Хужан Туст қабристонига дафн этилади.

Эрининг вафотидан кейин беш нафар болани боқиб-қийинтириш,

айтар, базму-жамилларга жон қиритар эди. Дуторни чунонам чертиб чалариди, кунгиллар жўр бўлиб йилларди. Одамлар хизматига юришлик Миршариф акага катта сабоқ бўлди. Узига хос ҳаёт мактаби ролини ўтади. Бу мактаб уни ҳар томонлама пиширтиб чиққитди. Шу билан бирга хат-савод урганишга киришди. Илм кетидан эргашиб нурли йўлини топиб олди. 1930 йилдан то 1941 йилга қадар Сармиг қишлоғида янги ташкил этилган колхозда кичик ҳисобчиликдан фаолиятини бошлаган Миршариф ака кейинчалик мажкур ҳужалиқни бошқарди. Қиш-

риаллари етишмасди. Фақат маҳаллий хом ашё — хом гиштдан иморат тиклаш мумкин эди. Миршариф ака энг шимариб ишга киришди. Узи лой қориб, узи қолипда гишт қуйди. Ҳатто бир езда елгиз узи унта уйга етадиган гишт ташлаган пайтлари ҳам бўлди. Ана шундай кунларнинг бирини у уйига ҳориб-чарчаб қайтди. Хотини келтирган таомга қўл тегизиб туғул, ҳали назар солмай туриб сурайди: «Амаким овқат едимиз?» Отасининг укаси Мирфазз бобо ҳам қариган чоғида унинг қарамогига яшарди. «Озроқ қилиб қўйган эканман, у киши куруқ нон-чой билан ухладилар», — деб жавоб берди хотини. Шунда Миршариф бобо: «Ҳозироқ амакимни уйго-

Мирқамол акадан кейинги Саддинисо билан Мирмақсуднинг умри қисқа экан. Эрта оламдан утиб кетишди. Мирмуса ҳаёт. Уч уғил, бир қизи бор. Унинг укаси Тўйчибой уч яшарлик чоғида вафот этган. Кенжаотой уғил Юсуфжоннинг касби-кори қурувчи муҳандис. Икки уғил, уч қиз ота.

Узбекларнинг «қирқ» уруги шажарасида ота ва она авлодлари баробар урганилган. Бошқаларникидек бирекламалик мавжуд эмас, яъни биронинг хасми деб қиз фарзандлар шажарасида киритилмасдан қолмаган. Шунисида қойил қилиш керак. Қолаверса, бунинг узига хос сабаблари ҳам бор. Ота томон ҳам, она томон ҳам «қирқ» уругдан бўлган. Қула-андалиққа шу қоидага амал қилинган. Узбекларнинг бошқа уругига қиз бериб еки ундан келин танланмаган. Бунга Ҳамида оча сингари қайнони қариялар йўл қўйишмаган. Қизлар эрга тегмоқчи, йилгилар уйланмоқчи бўлишса, шу аёлни олдига келиб маслаҳат сурашган. Уз замонасининг етук ва ўқимлиши аёлларидан бўлган Ҳамида оча хузинга келганларнинг ҳеч бириндан ерданини аймаган, меҳр-мурувватини ларинг тутмаган. Ҳамманинг ҳолатини чиқарган бу аёл.

Энди тўртта сармигча тушган бор жойда гурунг мавзусига айланган ибратли бир воқеани айтий. Сармиг қишлоғида катта тўй бўлади. Тўйга ён-атрофдаги қавандозлар келишди. Биласиз, бу юртда тўй-тумалок, халқ сайиллари улдоқсиз ўтмайди. Хозир ҳам шундай. Уша тўйда кўпқари тутанган кейин куча-қўйга отлар синайди. Меҳмон улдоқларига қуноқ — жой топиб бериш, отларини эса ем-хашак билан таъминлаш муаммоси пайло бўлади. Қишлоқнинг сузага етар, гапга етар қатталари ҳам саримчиликларни меҳмонларга бир кеча қўноқ беришга қўндролмайди. Шунда мўйсифидлардан бири: «Ҳамидани чакиринглар халқни ундан бошқа одам қўндролмайди», деб маслаҳат беради. Ҳамида очани айтиб келишди. Бу аёл эркаклар сингари тўйнинг устидан белини маҳкам боғлаб пасткам уйнинг томига чиқиб саримчиликларга қарата шундай хитоб қилди:

— Нима, сизлар тўй қилмайсизларми? Бу нима деган гап, уят эмасми ахир. Қани, сен фалончи, пистончини ол, отларига бедани

акант беради. Емини қуданг Солижондан сура, унинг арпаси қуп.

Ҳамида оча шу тарика ҳамма улдоқчиларни оти билан ҳамқўш-лоқларига бўлиб беради. Ҳеч қим қоп-қовоқ уймаган, гапини икки қилмаган. Шу ерлик яна бир мўйсифид Ҳамида очага тин берганидан, «эркакда ҳам эркак бор, бозор билмас тентак бор. Хотинда ҳам хотин бор, зуваласи олтин бор», деган нақлини айтган эканлар.

Шундай қилиб десантиз айт-версак гап қуп. Узбекларнинг «қирқ» уруги шажараси ҳақида катта бир асар ёза арийди. Китобга жой бўлгудек материаллар бор. Шунинг учун бу тўғрида мўхтасар сўзни ёзмоқчи бўлганимда уйланиб қолдим. Шамолдек учқур ҳаёллар фалсафий мушоҳадалар қаршида чекинди. Токи қурраи заминда ҳаёт мавжуд экан, узбекларнинг «қирқ» уруги шажараси давом этаверади, Ҳожи Примкул сўфи бобо Намингонга ўтказган чинор сингари мангу яшайверади. Чинор дарахтини минг йилдан ортик умр куради, дейишди. Лекин чинор учун бу ёш чегара эмас. Чунки чинор уруғидан ҳар йили янги чинорчалар сузиб чиқади. Улар ҳам минг йиллаб яшайди: шох-лайди, барг ёзади, гуллайди, уруғ қилади. Худди шунингдек шажара умри ҳам барҳаёт, яшовчан, абадиятга интилувчан ва мангуликка дахлдордир. Шунинг учун ҳам сўнги сўзни ёзиб бўлмайди.

Комилжон
ТОШМИРСАЕВ

«ҚИРҚ» УРУҒИ

уқитиш ва тарбиялаш Уғилжон момонинг зиммасига тушди. Болалар халқ еш, қудилан тузук-қурак бирор иш-юмуш келмайди. Фақат Миршариф катта фарзанд бўлгани учун шурдиқнинг бошига турмуш ташвишлари эрта тушди. Етимликнинг азоб-уқубатларини ҳаммадан кура эрта тагитган ҳам, узок торган ҳам у бўлди. Бир парча нон топиш илгичида ёшлик кучини сотди. Бойларнинг эшитида мардикорлик қилди. Уша пайтда ҳам Сармигча боғдорчилик анча ривожланган бўлиб, қулам кирди дегунча бойлар тоқ очини тагитин юмшатиш учун мардикор қидиришарди. Айниқса, Миршарифга ухшаганларга харилор қуп топишарди. Чунки у киши жуда бақувват ва меҳнатқаш эди, ҳаммадан ҳам қуп тоқ чопарди. Лекин маҳаллий бойлар унинг меҳнатини қалпирласа, етарли ҳақ тўламади. Шу боис у 1920 — 1925 йилларда ночор аҳолига тушиб қолган оилани боқиб учун Сутити қишлоғига бориб мардикорлик қила бошлади: шолли уради, пахса дегар уради, ер ағдарди. У киши эрталдан-кечгача қора терга ботиб меҳнат қилса, сира чарчамас, руҳан тоқимасди. Сабаби, кунгил санъатга ошқурта, қушқикка шайло эди. Ширали овоз соҳиб бўлгани учун тўй-томосшаларда ашулалар

лок Совети раиси вазиғасида ишлади. Энг муҳими у қандай лавозимда бўлмасин халқ манфаатини қулаб иш юртиди. Шу мақсадда Сармиг қишлоғида биринчи бўлиб ун заводини барпо этди. Мажкур завод 1950 йилгача узлуксиз ишлаб турди. Кейинчалик эҳтиёт қисмлар етишмаслиги туфайли тўхтаб қолди. Бу орада машум уруш бошланди, тузилган режалар барбод бўлди, эзгу ниятлар пучга чиқди. Эл қатори у ҳам қулига қурол олиб Курск еида жангга кирди. Шу ерда 200 нафар жангчи немисларга асир тушди. Улар орасида Миршариф Мирғис уғли ҳам бор эди. Чехословакиядаги оғир меҳнат колониясига ташланган бу асирлардан 39 нафари соғ-омон қолди. Урушда асир тушганларга ҳукуматнинг муносабати яхши эмасди. Улар таъкиб остига олинди, суроқ-жавоб қилиб туриларди. Миршариф ака бунинг «таштини» сурган. Шу боис бўлса керак, уруш тугагандан кейин тақлид этишса ҳам у раҳбарлик лавозимига ишлатилиш ҳоҳламди. «Колхозда ишлаб, узимни қурсатаман», — дерди нуқул. У сўзида турди. 1950 йилда оиласи билан Т. Латипов номли жамоа ҳужалиғига кўчиб бори. Уша пайтда колхозчилар ертўлада яшашарди. Уларга уй-жой қуриш учун қурилиш мате-

тиб, овқатни ичириб бушаган қосани мента қурсатасан», — дея амр қилди. Начора хотин учун эрини сузи амри вожиб, унга итоат этишга мажбур эди. Аммо хотин зотининг товук сифат феъли бор. Миннат қилмаса турулмайди. Шу тоба хотини оғрингандек бўлди. Мирфазз бобони қаргаб гудрангани эрининг қулоғига чалиниб қолди. Гарчи юрагига оғрик қирсада, Миршариф ака тишини тишга босали-ю, қаҳрини ичига ютади. Эртаси кун хотинидан «Кеча амакимни нега қарғалинг», — деб сурайди. Хурматой мого ер чизиб қоллади. Шундан кейин Миршариф бобо:

— Эрининг уруг-аймоғини ҳурмат қилмайдиган хотин билан бир никоҳда яшаб бўлмайди. Бу гуноҳ азим. Бугундан эътиборан сенга уч талоқ бердим, — деганича тунининг унгирини қоқиб уйдан чиқиб кетди.

Миршариф бобонинг биринчи хотини Хурматой момолан Турсунои исми қизи бўлиб, у беш яшарлиғида вафот этган. У кишининг иккинчи оиласидан олтига фарзанди бор. Тўнғич уғиллари Мирқамол ака олий маълумотли ўқитувчи. Салкам қирқ йилдан бери маориф соҳасида ишлайди. Қўпгина ешларнинг мураббийси, олти нафар фарзанднинг меҳрибон отаси.

Мададгалаб мактуб

улдирмоқчи бўлди. Шу ерда бўлган одамлар уни ажратишга тушди. Лекин фақат қиз бепарво эди. Тиржайиб турарди. Бунинг қурган аёл қизига ўқатди. Пичоқ қизга тегди. Унинг баданида эл сантиметр жароҳат пайдо бўлди. «Тез ердан» чақиринди. Жума кун 17 апрелда шифохонага тушган Манзура бир соат ҳам етмади. Шу ерда ҳам уйнаб-қўлаб юрди. 20 апрель кун уйга қайтди. У шифохонада ҳамхоналарнинг, ҳамшираларнинг пулларини, буюмларини ўғирлаб, естиқ жилдларига беркитиб қўйгани аён бўлган. Утган воқеа хусусида бир ой давомиде тертов бўлди. Маҳалладошимиз Қудратилла Ҳабибхоннинг ен қўниси бирга терговда ҳам қатнашди. Терговчи қўрқманлар ҳеч нарса бўлмайди, қамалмайди деб сўз берди. Биз — маҳалладоғилар бунга ишондик. 16 май кун бехосдан суд белгиланганини қўнчилар телефон орқали соат ун иккиларда эшитишди. Ҳабибхон гувоҳларни йиғиб боргунча соат икки ярим бўлди. Аммо судга қақирув қозони келгани йўқ. Маҳалладан 3-4 киши боришга улгурди, холос. Судья Этамбердиев Олимжон хонасида суд ўтказилди. 18 май кун ҳукм ўқиб эшиттирилди. Ойназорга 3 йил қамоқ ҳазоси тайинланди. Қиёмат шу ерда бўлди десак ҳам бўлади. Воқеа сабабчиси — Манзура шунчаки йилгиди. Лекин 8-синфда ўқийдиган Маҳмуд, 10 ёшли Уғилбой, 4 ёшли Акмалжонлар оналари кетидан дол солиб йилгашди. Шу иллардан кейин ҳам Манзура узини унглаб олмади. Онани қамоққа жунатган кун, кечаси 12 да уйга келди.

Бизнинг «дом»га янги қушни келган қуниёқ хонадонда жанжал қилди. Эр-хотин шунчаки келишолмагандирда, дея унга эътибор бермагандим. Аммо бундай ҳолат қунора давом этаверди. Дод-фаредлар, ҳақорат, тақдирлар турчиди. Уларнинг қилишларидан фарзандларнинг олдига улаиб, ерта қирғудек бўла бошладик.

Шундай кунларнинг бирини эшиқ кунгирогидан уйғониб кетдим. Девордаги осма соат учини қурсатиб турарди. Эшикни осма очдим. Остонада азоблардан алдоий тамом бўлган аёл деворга беҳол суяниб турарди.

— Қушни, тез «қорий» чақиринг, — деди у зурга. — Эрим томирини кесиб қўйди.

Ерданга шопилдим. Уйга қиравериб эр қўзилиб етар, билгидан

Азият АРОҚНИНГ КАСОФАТИ

қон кетарди. Сал наридаги бола-қайнинг юзлари, пешоналари тирналган, қулаари сунуқ. У йилгасак, ҳар замонда энтикиб қўярди.

Майлму бўлишча, ичкиликка тушиб олган эрининг қаттагидан қурққан хотин икки боласи билан ошхонага яширинишиб, ичидан қулф-лаб олади. Қутуриб кетган эр эшиқ ойнасини уриб синдиради, натижада ойна синиги қон томирини кесиб юборади. Бир неча ишша ларчаси эса уғил Шухратжоннинг бошига тетади.

...Назмихон билан маҳалла поликлиникасида танишганман. У қулидаги гудлаги билан бу ерта тез-тез келиб турарди. Навбат қутиб ўтириб, сўхбатлашиб қолдик. 14 йилдан бун турмуш уртоғи иккиси фарзанд илгичида худого нола қилишибди, охири бола асраб олишга мажбур бўлишган. Ҳаётим мазмунига айланиб қолди, — дейди Назмихон. — Лекин, афсуски, бола тумга рухий хаста экан. Духтурлар мастлик оқибатида тугилган дейишди.

Аёл сузларида чексиз изтироб, гамташвиш аломатларини қураман. Юратин эзилди. Уйланиб қоламан.

Бу бегуноқ бола қайси бир майхурунинг зурриели экан?

МУХТОР СУЛАЙМОНОВ

ПИЧОҚНИ УЗИГА УРМОҚЧИ ЭДИ-Ю...

сузига кирмас, унинг насихатларига қулоқ ҳам солмасди. Оқир-оқибатда мушфиқ онанинг Манзурага кучи етмайдиган даражага етди. Қулардан бир кун Манзура ана йўқолиб, уч кундан сунг пайло бўлиб қолди. Она йиллаб тергашга тушди, қаерда юрганигини сурштирди. Аммаси Муассархон билан, қаердан келган бўлсанг бизни олиб бориб қурсатасан, деб сурдирди. Бозори қиз эса иккаласини алдаб, ҳар хил қучаларга, жойларга олиб борди. Янги автовокзал ёнига келишганида онанинг дармони қолмади. Бошқа юрломас эди. Она (Ҳасанова Ҳабибхон) ўзи касал-ванд, иккинчи тўғруқ ноғирони. Утган йили беш ой паралич бўлиб бир жойда ётган эди. Шу ерта келишганида тоқати тоқ бўлиб қизини қарғайди, у бўлса онани ҳақорат қила бошлади. Атрофдаги уйлардан одамлар чиқиб, «Қиз бок-май кет... Тарбия беролмасанг, нега турсан», — дея лашмон беришди. Она чидай олмади. Уйга келганида қизини ана қарғайди, урди. Алам устида турганида бозордан овсини Ҳамидхон келиб: «Бозордаги Топхон опадан қизингиз 900 сумлик печене, шоколад, вафли олиб кетибди», — деди. Она ўзи ҳақ устида турган эди, аёл қалбига бу гап енгин бўлиб тушди. Елгиз бошда ҳаёт ташвишлари, бола-чақани боқиб муаммоси турганда, бу ишлар ортиқча бўлди. Маҳалламиз кескалари, аёллари унинг ҳаётини жуда яхши қилишди. Тирпилиб-тирмашиб уйим ўй бўлсин, болаларим бировдан кам бўлмасин, оқ қолмасин деб кечало-қундуз ҳаракатда. Бу аёлниг уш оиласига нисбатан салдоқати ҳаммага аён. Лекин бозори қизнинг қилмиш-қилдиришлари шундай оғир, ваэмин аёл асбобларини ҳам қақшатиб издан чиқарди. Овсинининг гапини эшитган она қулига пичоқ олди. «Бунақа ҳаётнинг мента кераги йўқ» — дея узини

ТАБРИКЛАЙМИЗ!

Шириндан-шакер қизалоқ-ларимиз **ФОТИМА** ва **ЗУХРАХОН!**

Сизларни таваллуд айёмингиз билан қутлаймиз! Қўшалоқ гулдек очилиб, қушларимизни қувнатиб, ақлли ва одобли, комил инсонлар бўлиб вояга етишингизни Оллоҳдан тилаб қоламиз деб:

Ота-онангиз

Азиз ва меҳрибон онажонимиз **Дилором** **ГУЛОМ** қизи

Сизни 1 июн таваллуд айёмингиз билан чин қайғимиздан қутлаймиз!

Сизга Оллоҳдан узоқ умр, соғ-саломатлик сўраймиз. Хонадонимизнинг порлоқ нури, фарзандларингизнинг бекам бахти бўлиб юринг, деб қолувчи:

Умр йўдошингиз **Тоҳиржон**, фарзандларингиз **Хосият**, **Умид**, **Фахридин**, **Нилуфархонлар**.

Ҳурматли **Абдусаттор** **АБДУҒАФФОРОВ!**

Сизни қутлуг 40 ёшингиз билан самимий табриклаймиз. Сизга мустаҳкам соғлиқ, гузал ҳаёт ва боқий умр тилаймиз.

Ойингиз **Саодат**, умр йўдошингиз **Фарида**, фарзандларингиз **Абдураззоқ**, **Озода**, **Абдушукур**.

Ҳурматли **Бахтиёр** **ҲАМДАМОВ!**

Таваллуд қўнигиз муборақ бўлсин. Бахтимизга доимо соғ-саломат булинг.

Умр йўдошингиз **Шоира**, фарзандларингиз **Элёр**, **Дониёр**, **Нилуфар**.

ЖАМОЛИДДИН!

Сени туғилган қўниг билан табриклаймиз. Сенга узоқ умр, бахт-саодат тилайлик. Оллоҳ умрингни зиёда қилсин. Сенга чексиз бахт тилаб,

онанг **Барно** ва Акбаровлар оиласи

«KIBO» POYAFZAL KORXONASI

Халқаро болаларни ҳимоя қилиш кўни муносабатин билан Ўзбекистон Республикасининг ўғиллари ва қизларига самимий саломлар йўллайди!

Айёмингиз муборақ бўлсин!

Ҳурматли ота-оналар!

Ўзбекистон иқтисодиётига муносиб ҳисса қўшаётган «Кибо» корхонаси фарзандларингиз уғун энг кўркам, энг сифатли оёқ кийимларини таклиф этади.

Манзил: 702100, Чирчиқ шаҳри, Поёнафзаллилар кўчаси, 1-уй. «КИБО» болалар поёнафзали. ЛПД. Ўзбек-герман қўшма корхонаси.

Тел. (8-37171) 6-05-91,
6-06-14.

Факс (38-37171) 6-08-37.

ТАНҚИД — КЕЛАЖАК МЕВАСИ

Ўзингизни биласизми?

А. Танқид — келажак меvasи—2. Б. Танқид — захри қотил—0. В. Танқид — мода—1.

1. Танқид алоҳида олинган шахс ёки жамоадаги камчиликларни йўқотишга ёрдам беради, деб ҳисоблайсизми?

А. Ҳа—1. Б. Йўқ—0. В. Баъзан—2.

2. Кишини омма уртасида танқид қилишга қандай қарайсиз? А. Табиий ҳол—3. Б. Йўқ—1. В. Ҳазил аралаш бўлса майли—0.

3. Бошлиқни танқид қилиш мумкин, деб уйлайсизми?

А. Ҳа—3. Б. Омма уртасида эмас—0. В. Баъзан—1.

4. Ўз-ўзини танқидга муносабатингиз?

А. Табиий нарса—3. Б. Баъзан зарар қилмайди—2. В. Бошқаларга иш қолмайди-ку—1.

5. Бировни танқид қилаётиб, унинг шахсиятига тегишлиликка ҳаракат қиласизми?

А. Ҳа—3. Б. Йўқ—1. В. Вазиятга қараб—2.

6. Бировни танқид қилаётиб, унинг ишидаги айрим ютуқлар

ни ҳам эслатиб ўтишни мақсадга мувофиқ, деб ҳисоблайсизми?

А. Ҳа—2. Б. Йўқ—1. В. Вазиятга қараб—3.

7. Танқидда меъер бўлиши керакми?

А. Албатта—1. Б. Йўқ—0. В. Вазиятга қараб—3.

8. Бировни танқид қилаётиб, камчиликларни тузатиш юзасидан таклифлар ҳам киритасизми?

А. Ҳа—2. Б. Йўқ—1. В. Баъзан—3.

9. Сизни танқид қилишса, қандай йўл тутасиз?

А. Дарров жавоб бераман—1. Б. Хафа буламан, лекин жавоб бермайман—0. В. Тўғри хулоса чиқаришга интиламан—3.

10. Танқидга жавоб бераётиб қайси йўлдан борасиз?

А. Камчиликларимни тан оламан—2. Б. Танқидчининг ўзини танқид қиламан—0. В. Бошқаларга айбни юклайман—1.

11. Танқид жигингизга тегадими?

А. Ҳа—1. Б. Йўқ—2. В. Баъзан—0.

12. Сизни танқид қилган одамни ёмон қўриб қоласизми?

А. Ҳа—1. Б. Йўқ—3. В. Танқид носамимий бўлса—2.

13. Сизни танқид қилган одамга муносабатингиз узгарадими?

А. Йўқ—3. Б. Имкон бўлди дегунча унияма «тузлайман»—0. В. Маълум вақт ундан узимни олиб қўчиб юраман—3.

14. Ўз-ўзини танқид қилувчиларга муносабатингиз?

А. Улар кўрқоқ ва «хамелион»—1. Б. Табиий ҳол—2. В. Бу борада шўшилмаганлари маъқул—1.

15. Жиноят кодексига танқидчини таъбиб этганлик учун жавобгарлик қўзда тутилганми?

А. Ҳа—3. Б. Йўқ—0. В. Билмайман—0.

16. Сизнингча, танқид нима?

8—18 БАЛЛ. Танқидга муносабатингиз салбий. Сизни танқид қилишларини еқтирмайсиз, лекин бошқаларни танқид қилаётиб, ўзингиз меъерни унутасиз. Сизни танқид қилаётганларга қўпол жавоб беришингиз ҳеч гап эмас.

19—32 БАЛЛ. «Танқидга чидаса бўлади», деб ҳисоблайсиз. Лекин баъзан танқидчидан хафа бўлишингиз, унинг ўзини «тузлашга» интилишингиз, ўзингизни оқлашга уринишингиз ҳам мумкин.

33—45 БАЛЛ. Танқидни табиий ҳол сифатида қабул қиласиз. Ўз хато ва камчиликларингизни очиб тан олишдан қўрмайсиз. Ўзгаларни танқид қилаётиб эса меъердан чиқмасликка тиришасиз.

Дармон ИБРОХИМОВ тайёрлади

Ўзбекистон Республикаси Болалар жамғармаси Наманган вилоят болалар жамғармаси бўлими бошлиғи Наталья Александровна Рязанцевага онаси

ТЮТЮКИНА МАРИЯ
ДМИТРИЕВНА

вафоти муносабати билан ҳамдардлик изҳор этади.

Инсонда галати бир олат бор. Болалиги утган масканга талпинаверади, уни кумсайверади...

Бирок, уша талпинган гуша барбод булган бўлсачи? У ҳолда энг куп жабр-ситам болаларнинг чекига тушиши табиий.

Тахририятимизга келган бир хат юзасидан пойтахтимизнинг А. Икромов тумани, Жамшид кучасидаги 60-уйга бордим. Ховлида уйнаб юрган болакай бир зум менга қараб турди-да, ичкарига қочди. Хайрон бўлдим. Хонадон эгалари ва қуни-қушнлар билан суҳбатлашганимда у яна пайдо бўлди.

Ҳадиқ тула кузларини мендан узмаган ҳолда жавдираб тураверди. Кейин туйқусдан: «Хола, сиз мени адамга обектгани келди-йизми? Кетмайман. Бу-ним билан қоламан. Равшан катта бўлса ўзи келадим мени кургани!» — деди йиғламираб.

Тахририятимизга ердан сураб келган Ҳошимова Мавжуда ҳоланинг кичик набираси шу бола экан. Исми Исломжон. Опа уни уз тарбиясида олиб қолиш учун роса олиб-югурибди. Охири биздан нажот сураб келибди. Мавжуда ҳоладан набирасини узид қолдириш учун нега бунча интилаётганининг сабабини сураганимда, у хурсиниб қуйди-да, гамгин ҳикоясини бошлади.

«... Катта қизим Мухаббатни узатаётганимда бошига шунча қургуликлар тушади, деб ҳаёлимга ҳам келтирмаганим. 1988 йилда қизимнинг туйи бўлди.

Ҳар ҳолда қувим уғил бўлади, деб суюнгандим. Йук, мен уйлагандек бўлмади. Қаҳри қаттиқ, дийдаси тош қувв чиқди. Қизим менга куп нарсани айтмасди. Лекин касалини яширсанг, иситмаси ошкор қилади деганларидек, баъзан уйга келганида қизимнинг қул-оқлариди қуйишдан қолган чандикларни қуриб қолардим. Кейин билсам қувим унга қайноқ чойларни сеппи юбораркан. Бошини деворта уриб калтакларкан. Охири шу даражага бориб етдики, қизимни «жинни»га чиқариб ҳайдаб юборди. Болаларини эса олиб қолди. Соппа-соғ узатган қизим майиб-мажруҳ бўлиб қайтиб қелди. Бош оғрик дарадига қалинди. Устига-устак фарзандлари соғинчи дард устига чиққон бўлди. Шу зайлда иш судга бориб етди. Ҳар тугул суд болаларини қизимга олиб берди. Қувенинг ажралиш ҳақидаги аризаси рад этилди.

— Нима учун?
— Чунки қувв судга қизим ҳақида «Бу ақлан заиф, ҳатто руҳий касалликлар шифохонасида руйхатда туради», деган ҳужжат топширган экан-да. Биз эса бундан мутлақо беҳабармиз. Шундан сунг қизимни ҳар томонлама тиббий қуриқдан утказишди. Тиббий экспертиза «Алимова Мухаббат руҳан соғлом, унга фарзандларининг тарбиясини ишониб топширса бўлади. Фақат калтакданми ёки қаттиқ урилишданми мияси қайқалган», деган ҳулоса чиқарди ва давола-

ниш учун нейрхирургга йулланма берди.

— Суддан кейин бирга яшашкан экан-ку?

— Ҳа, икки ойча бирга туришди. Кейин меникида яшамоқчи бўлишди. Лекин қувв юкларини тушириб кетгани буйи қорасини қайта қурсатмади. Лоақал бирор марта ҳам ахвол сураб келгани йук. Қайта-нга уйланиб ҳам олди. Буни эшитган қизимнинг ахволи оғирлашиб, куя-куя армон билан 1997 йилнинг 30 ноябрида оламдан утди.

— Наҳотки шундан кейин ҳам қуввнингиз келмаган бўлса?...
— Йук, бағритош экан,

«БУВИЖОНИМ БИЛАН ҚОЛАМАН!»

келмади. Қизимнинг овсинлари эшигимдан уша қуни йиғлаб кириб келишди. Қачонки, судда одил судя танбех берганидан кейин қувв жонивор бирров бош суқиб, номига фотиҳа уқиган бўлиб кетди. Қизим Мухаббатнинг вафотидан кейин шу Исломжон набирамга жуда суюниб қолдим. Ҳайҳотдек ховлида у билан ёлғизлик билинмайди. Ишқилиб, шугинани куп қурмасин, деб намозларимда дуои-фотиҳа қиламан.

Бирок «Аяган кўзга чўп тушаркан», қувв Алимов Бахтиёр уғлини қайтариб олиш мақсадида судга ариза берди. Шу йилнинг 15 апрел қуни А. Икромов тумани судида даввогарнинг аризаси қуриб чиқиляди, Исломжон Ҳошимова Мавжуда қарамоғида қолдирил-

аёлга биргина набирамни ҳам раво қуришмаепти.

Эҳтимол, мен ноҳақдирман. Аммо қизим шунчалар хурланган жойда фарзандларига яхши муносабат, меҳр-мурувват қурсатилишига ишонмайман. Бунинг устига қуввнинг аяқдан фарзандли бўлади. Менинг эса шу набирамдан булак ишонган тоғим, юпанчим йук. Шунинг мендан тортиб олишса-я», — эзилли йиғлайди Мавжуда хола.

Бу воқеанинг тафсилотлари билан танишган сайин изтиробга тушасан киши. Яхшиямки, дунёда диенат, одамийлик, инсонийлик каби туйғулар бор. Қолаверса, ҳамма нарсадан устувор қонуларимиз бор. Шулардан қунигил таскин топади.

Биз Акмал Икромов ту-

мани суди судяси Жаҳонгир Абдуллаев билан телефон орқали боғланиб, Алимов Бахтиёрнинг эътироз аризаси буйича фикрини сурадик:

— Одатда она вафот этгач, фарзандлар ота қулида, ота вафот этса она қулида қолиши табиий. Бирок қонулардан четта чиқмаган ҳолда фақат адолат юзасидан ҳал этишга, ваъжияти тугри баҳолаб ҳукм чиқаришга ҳаракат қилдим. Бунга қуйидаги ҳолатлар асос бўлади, деб уйладим.

Мавжуда хола ёлғиз, айна чоғда мотамсаро ҳам. У қизидан айрилса, набираси Исломжонга меҳр қуйган, бола ҳам бувисига меҳр қуйиб, унга урганиб қолган. Ҳукм чиқаришда шуларни ҳисобга олдим. Ахир онаизорни сунгги овунчоғидан ҳам айирсак, адолатсизлик бўлмайди-ми? Қолаверса, даввогар Алимов Бахтиёр илгари на хотинидан, на фарзандларидан бирор марта бўлсин хабар олмаган. Кейин унинг бирданга меҳрибон бўлиб қолишига ким қафолат бера олади? Бошида бўлмаган меҳр-оқибатнинг охирида бўлиши ҳам қийин. Ҳар ҳолда бу менинг биринчи қураётган ишим эмас, озми-кўми тажрибам бор, инсонпарварлик ва қонуний томондан тугри иш қилдим, деб уйлайман.

Мана, азиятлар воқеа тафсилотлари билан қисман бўлса-да, танишдинглар. Гамбода Мавжуда холага ҳозир ҳар қандай таскин бефойда. Сабаби ҳали шикоятлар, ариза ёзишлар тинамаган. Яна суд бўлиши керак. Кичик Исломжоннинг тақдирини ҳали номалум бўлиб турибди. Унинг эса бувисидан айрилгиси йук. Эшик тик этса, юраги шиг этади. Дадасига олиб кетишларидан қурқайди. Мавжуда хола ҳам хавотирда. Ниҳоят, оғир бўлса-да, унда сунгги саволимни беришга журъат етдим.

— Агар суд Исломжонни отасига қолдирса...

— Шунинг учун ҳам сизларнинг газетангизга мурожаат қилдим-да. Менинг оилавий аҳволимни, дарду-ҳасратларимни эзиб чиқарсангизлар нафи тегар ахир! Зора, адолат яна бир бор тантана қилса, суюкли набирам мен билан қолса.

— Сизлар нима дейсиз, Исломжонни бувиси билан қолдиришармикан?

Басира САЙИД АЛИ

ИБН СИНО САБОҚЛАРИ

МУРЧ

Мурччи майиз билан қушиб чайнаса, епишқоқ балғамни қучиради ва бутунлай йуқотлади.

Мурч оғриқларни босувчи ва асабини қиздирувчи.

Агар асал билан қушиб тангалайга суртилса, томоқ оғригига фойда қилади ва упкани тозалайди.

Агарла алаңланган дориларга қушиб истеъмол қилинса, йўталга ва қуқрак оғриқларига фойда қилади.

Ёг билан қушиб суртилса, эт увушшида фойда қилади.

ТУРП

Турплагини энг қучли нарсаси уруғи, сунгра пўсти, ундан кейин барги ва ниҳоят этидир.

Уруғи эса аъзоларда пайдо бўлган қизғин қонгалашга ва бошқа ет рангларга, изларга ва сепкилга фойда қилади.

Етмак билан қушиб суртилса, ҳусусан ҳаммомда, оқ доғни кеткизади.

Агар уни асал билан қушиб боғланса, ёмон яраларни ва сунгра яраларни қуради, уруғи сирка билан қушиб ишлатилса, гангреноз ярани бутунлай қуриб ташлайди.

Уруғи бутунлардаги дўқиллашни қайтарди, бутин оғриқларига ҳам жуда яхши таъсир қилади.

Сикиб олинган суви ва ёғи қуқлоқдаги ел бодга жуда фойда қилади.

Турпнинг барги қуришни ўтқир қилади.

Турпнинг барги ва баргининг суви жигардаги тикималарни очади ва сариқ касаллигини йуқотади.

Турпнинг уруғи жигар оғригини кеткизади.

Агар турпни янчиб чаёнини устига қуйилса уни улдиради.

ПИСТА

Писта узидида аччиқлик ва хушбўйлик билан жигардаги тикималарни очади. Ёғи қуқоқ хуқликлан пайдо бўладиган жигар оғриғига фойда қилади.

Писта қунигил айнаши ва қушишни қайтарди.

БЎЗА

Арпадан қилинган буза сийдикни ҳайдайди.

Агарла бузада фил сунгити ивтилса уни юмшатиб юборади ва уни ишлаш осонлашди.

САБИР, АЛОЙ

Алойни асал билан қушиб урилишдан қолган изларга қуяйлади.

Алой яраланаётган мылқакни битиради.

Шароб билан қушиб туқилётган сочга қуйилса унинг туқилишини тухтатади.

Шароб ёки асал билан ишлатилса, орқа тешик ва Эркаклар олатининг ишларига, тилининг икки томонига жойлашган мушак ишларига фойда қилади.

Битиши қийин бўлган яраларга, ҳусусан орқа тешик, эркак олати, бурун ва оғиздаги яраларга ҳамда оқма яраларга фойда қилади.

Алой бутин оғриқларига фойда қилади.

Қуз яраларига, қўтирга, оғриқларга ва қуз ички бурчагининг қушиб аччиқлишига фойда қилади, ҳамда унинг рутубатларини қурилади.

Алойдан икки қўи икки соғуқ ёки илҳис суви билан ичилса, метдани шилқилли ва савроқий чиқиндилардан тозалайди.

Безан у метда оғригини бир қуллак тузатади, жигардаги тикималарни очади.

Сурги бўлиши сабаби сариқ касалини тузатади.

Саидмурод САИДАҲМАД тайёрлади

ДЎҚОНЛАР ЎЗБЕКОНА «БАРБИ» ГА ТЎЛСА

Бир пайтлар «Қуғирчоғим Наташа» деган қушқик буларди. Қузлар кум-қуқ, сочлари сап-сарик Наташахошларни уйнаб, аллалаб, мурғак тасаввурларида она бўлишарди, қизалоқлар. Дунёда Барби номи машҳур қуғирчоқлар ишлаб чиқарилаётганини яқин-яқингача билишмасди.

Бундан 39 йил муқаддам «Маттел» фирмаси дунё қизалоқларига илк бор инсон анатомиясига монанд келувчи гаройиб қуғирчоқларни тақдим этди.

Маълум бўлишича, Барби қуғирчоқларининг бутунги қуришлари 1977 йилда татбиқ этилган бўлиб, миллионлаб қизчаларнинг севимли овунчоғига айланиб келмоқда. Аммо қуғир-

чоқ бир неча бор феминистларнинг қаршилигига учради. Яъни уларнинг назарида қуғирчоқлар буртирилган гавда қурилиши билан аёллар гашига тегаркан.

«Маттел» фирмаси вакилининг айтишича, буйил қуғирчоқни жиддий «пластик операция» қутмоқда экан. Қуғирчоқ тузилишида буладиган бу узариш Барбининг янада жозибалдор, харилорғир бўлишини таъминлайди, дейишмоқда мутахассислар.

Шуни таъкидлаб ўтиш лозимки, ҳар секундада дунё бўйича 2 донна Барби қуғирчоғи сотиларкан.

Қуғирчоқларнинг машҳур фирмаси ҳозирга келиб оқ танли ва негр, малласоч, малика, қувчи

ва ҳатто тиш доктори шаклидаги қушқаб Барби қуғирчоқларини ишлаб чиқаришган. Ҳатто ақинда «Бекки» дея номланувчи но-гиронлар аравачасида утирган қуғирчоқ яратилди.

Хуллас Барби қуғирчоғи дунё қизалоқларининг қалбини тула забт этгани ҳақиқат. Бирок дукон пештахталари ва бозорларда дўшқил қийган, сочлари узун, ўзбек миллий либосларида муқамал ишланган қуғирчоқларни иш-тайди, киши. Зора шунда қизалоқларимиз қуғирчоғим Наташадан Барбига эмас, Фотима, Зухра ва бошқа аҳойиб ўзбекона номдаги овунчоқларини алалашга утишса.

Алижон САҒАРОВ

«ШОНЎ ЮЛДУЗИ» МЕҲМОНИМИЗ

«Тонг юлдузи» газетаси азиз фарзандларимизнинг энг севимли нашридир. Халқаро Болаларни ҳимоя қилиш кўни муносабати билан «Тонг юлдузи»ни меҳмонга қақирдик.

Газета бош муҳаррири, шоира Умида Абдуазимова совға тариқасида ушбу саҳифалардан мақолаларни бизга топшираркан, шундай деди: — Газетамизга жуда кўп мақтублар келади. Биз ёш дўстларимизнинг дунёга зийраклик ва теран нигоҳ билан боқишларидан хурсанд бўламиз.

Ёш муаллифларимиз бизга кўрган-кечирган воқеалари ҳақида, ўзларини қийнаётган ўзига хос муаммолар, уй-халлар ҳақида рўй-рост ёзадилар.

Биз эса бу мақтубларни саралаб газетамиз саҳифаларида «Катталар болалар нигоҳида» ва «Қўлогинга гапим бор» рукни остида бериб борамиз. Ишончимиз комилки, улар «Оила ва жамият» газетасининг муҳтарам ўқувчиларига ҳам маъқул келади.

ОРЗУ ХОЛАМ ЙИГЛАДИЛАР

Мени уйда ҳам, кучада ҳам нукул «бунча маҳмадонасан» — дейишди. Мен ўзимча маҳмадона эмасман деб уйлайман. Чунки ҳамма нарсаси қизиқишим сабаб, савол

сурадим: Кейин қандай юрадилар? Аяжонимнинг жасдлари чиқиб кетди шекилли, индамай уйга кириб кетдилар. Мен эса ҳақиқатан ҳам кейин қандай юраккиндлар-а, дея уйлай бошладим.

беравераман. Тушуниб олганимдан сўнггина жим утираман холос.

Менинг жуда ҳам меҳрибон Орзу холам борлар. Улар бир йилдан бунча касалхонада ётибдилар. Мен аям билан тез-тез бориб хабар олиб тураман. Хар тал борганимда ҳовучимни тулдириб хар хил шоколадлар берадилар. Яқинда мактабдан қайтсам, ҳовлидаги сурида аяжоним негадир хафа бўлиб ўтирибдилар. Хар галги олатимга кура тезда бориб: «Нега хафасиз, аяжон», — деб сурадим. Улар булса «нега хафа бўлмай, Орзу холамининг оёғини кесиб ташлашармиш», — дедилар. Ростини айтсам, елкаларим жимирлаб кетди. Яна шоша-пиша

лам бизни куриб, жимайдилар. Худди шу пайт уларнинг турмуш уртоқлари Суннат почча ҳам келиб қолдилар. Улар гаплашиб олишсин деб аям билан чиқиб турдик. Анчадан сўнг Суннат почча эшикни зарб билан ёпиб чиқдилару хайрни ҳам насия қилиб жунатордилар. Биз аям билан кирганимизда Орзу холам жуда ёмон аҳволда эдилар. Аям тезда духтирларни чақириб келдилар. Салдан кейин ўзларига келган Орзу холам негадир хунтраб-хунтраб йиғладилар. Кейин билсак, Суннат почча холамга «оёқсиз хотин билан яшашга эл-юрт олдида уяламан», — деган эканлар. Сиз нима деб уйлaysиз, оёғи кесилган хотин билан яшаб уятми ёки бир беморнинг кўнглини ноҳақ жароҳатлашми?

**ҚАМАРИДДИН,
Фаргона вилояти,
Фурқат тумани**

ХАДИЧА БИБИ ЭНДИ КАЙВОНИЛИК ҚИЛМАЙДИ

Хадича биби қишлоғимизнинг кайвони-си. Уларсиз бирор туй

ёки маърака утмайди. Шунинг учун ҳам уларни ҳамма ҳурмат қилади. Хадича бибининг ёлғиз битта Султон деган ўғиллари бор. У ҳам шаҳарда яшайди. Айтишларича, қайсидир бир заводнинг директори эмиш. Уша ерда ўқиб, уйланиб, қолиб кетган. Мен Султон амакини анча йиллар олдин оқ волгада бола-чақаси билан келиб бутун қишлоқни ўзининг савлатига қаратиб кетгани биламан.

Бибимнинг айтишларича Султон амакининг дадалари сувга чуқиб улган эканлар. Ушанда Султон амаки 5 ёшларда бўлган эканлар. Хадича биби далада ишлаб, ёлғиз ўғлини катта қилиб, ҳатто ўқитган ҳам.

Бир кун Хадича биби бибжонимнинг олдиларига чиқиб, ўғилларини жуда соғинганларини айтдилар. 3 йилдан буюн қишлоққа келмаётган эканлар. Султон амаки охириги марта келганларида «Мен сизнинг кайвонилик қилишингиздан номус қиламан, бу менинг обрўимга тўғри келмайди», — дедилар. Хадича хола эса: «Болам бу — қадимий урф-одатимизку, қолаверса мен ўғиллик қилмайман, фақат эл-юртни бир кўнига ярасам дейман, уйда ҳам ўтириб зериқаман», — дедилар. Шу сўзбатдан кейин ўғиллари қишлоққа келмай кетганмиш. Хозир қишлоғимизда бошқа бир аёл кайвонилик қилади. Хадича биби булса ўзидан хафа бўлиб кетган ўғлини хар кун кутиб кўни утади.

Хадича бибининг яхши кўрганим сари Султон амакини ёмон кураман. Мабодо сиз бирор жойда Султон амакини учратсангиз қишлоқда уни онаси соғиниб кутаётганини айтиб қўйинг.

ЗАМИРА,

Бухоро вилояти, Олонт тумани

ЙЎҚОЛГАН МЕҲР

Карима кенноий бизнинг кўшнимиз. Уларнинг мен тенги Сардор деган ўғиллари бор. Сардор билан жуда яхши дўстман. Карима кенноийни ҳам ўз ойимлардай яхши кураман. Яқинда бўлиб ўтган бир воқеа туфайли уларга бўлган ҳурматим йўқолди.

Катта акамни уйлантирдик. Уйимизда катта туй бўлди. Шаҳар чеккасига узатилиб кетган опам ҳам келишган эди. Улар жуда ҳам чаққон. Қозон-товоқ дейсизми, супуриш-сидириш дейсизми, ҳаммасини элайдилар. Уша кўни опам бармоқларидаги узукларини румолчага тутиб, шкафнинг ичига қўйган эдилар. Туй тарқагач, ҳамма ишларини саранжомлаб бўлган опам, кетип тардудлига тушдилар. Шкафни очиб, узукларини олмоқчи бўлдилар, аммо у ерда узуклар йўқ эди. Опам роса хафа бўлдилар. Ойим булса: «Қуй, қизим келган бало ушанга урсин» — деб уларни тинчитган бўлдилар. Опам кундилар, аммо ичаридла барибир тилла узукларига ачинаётганларини билиб турдим.

Орадан уч-тўрт кун ўтгач, Сардорни олиб қўшни маҳалла болалари билан туپ тегишга бормоқчи бўлдим. Сардорларникига кирсам, китоб ўқиб ўтирган экан. Футболга бормайсамми дейишим билан қўлидаги китобни ташлашди-а, югуриб кийинишга тушди. Мен ҳам унга ёрдамлашмоқчи бўлдим. Сардор бир бурчакдан пайлоғини, яна бир бурчакдан қўйлағини топиш билан овора. Мен эса шкафнинг остида ётган кроссовкасини топиш. Топдим, қўлим токка теккандек вижирлаб кетди. Унинг ичидла опамнинг таниш румолчаси тутилган ҳолда ётарди. Сардорни чақирдим, у югуриб келди. Бу

нима, дедим румолчани курсатиб, у ҳам хайрон бўлиб, ойимни нарсаларидир-де, деди. Мен қўларим қалтираб румолчани очдим. Опамнинг узуклари ярақдаб кетди. Сардорни ҳам, футболни ҳам унутдим-да уйга отилдим. Уйга киришим билан дарвозадан чиқаётган Карима келиноиймга дуч келдим. Уларнинг кўзи қўлидаги румолчага тушди-ю, ранги қув ўчиб кетди. Бора солиб ойимдан сўнончи олдим. Ойим узукларни топиб олганим тафсилотларини эшитиб, негадир хурсанд бўлиш ўрнига маъус бўлиб қолдилар. Гўеки узукларни топибганидан хафа одамлек эдилар. Нукул: «Йўғ-е, яхши курган, ишонган кўшним Каримахон-а...» дерди-лар холос.

Ушандан сўнг Карима келиноий бизникига мутлақо қиймай қолдилар. Мен ҳам уларникига чиқмайман. Сардор билан кучада, мактабда гаплашамиз. Баъзан уйлайман, узуклар-ку топилиди, аммо менинг Карима келиноиймга бўлган меҳрим топиладими? Сиз айтиң-чи, йўқолган меҳр қайта топиладими?

ЗАФАРЖОН,

Тошкент шаҳри,

Шайхонтоҳур тумани

БЕНЗИН ТУГАГАНМИ ЁКИ ОДАМИЙЛИК?

Мен унинг сифда уқийман. Қишлоғимиз тоғнинг этагига жойлашган бўлиб, мактабга боришда айниқса қишда жуда қийналамиз. Ана шундай пайтлари машинаси бёрларга жуда маза-да. Қўшнимиз Аҳмад ака магазинда ишлайдилар. Бир эмас, ихкиси машиналари бор. Болалари ҳам мактабга машинада қатнайди.

Бир кечаси кичкина синглим қаттиқ оғриб қолди. Ҳаммамиз тўрт томонга югуриб, туман марказидаги касалхонага олиб бориш учун машина изладик. Худди шу пайт қўшнимиз Аҳмад ака ишдан қайтди. Дадам уларнинг олдида чиқиб ахволни тушунтирдилар. Улар булса, бензин тугаб қолган, олиб бормайман дедилар. Қаттиқ оғриқдан инграётган синглимни бошида ўтириб тонг оттирдик. Саҳарда дадам қўшни қишлоқдан машина топиб келдилар. Эрталаб Аҳмад ака «Бензини тугаб қолган» машинада яна ишларига жўнаб кетди.

Биз синглимизни касалхонага олиб бор-

ганимизда духтирлар: «Бир соат кечикканларингда қизларингдан ажралиб қоларкансизлар», — деди. Уша кўни операция қилиб синглимнинг қўричагини олиб ташлашди.

Мен уша кундан бошлаб Аҳмад акани жуда ёмон кураман. Улардан сурагим келди: Уша тунда бензин эмас, сиздаги одаимийлик тугатган эмасми, Аҳмад ака? Сиз қандай уйлaysиз?

МУҲИДДИН,

Қашқадарё вилояти,

Қамаши тумани

Оила ва жамият

Муассисларимиз:
Ўзбекистон Республикаси
Хотин-қизлар қўмитаси,
Болалар жамғармаси ва
«Соғлом авлод учун» Халқаро
хайрия жамғармаси

Шioriимиз:
Оила - жамият фахри

БОШ МУҲАРРИР: ДИЛБАР САИДОВА

Телефонлар:
Бош муҳаррир - 133-28-20
Котибият - 34-86-91
Эълонлар бўлими - 136-56-52

МАНЗИЛИМИЗ
Тошкент-700000,
Амир Темур кўчаси,
1-тор кўча, 2-уй.

«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни босмахонаси.
Манзил Тошкент, Буюк Турон кўчаси, 41-уй.
Босишга топшириш вақти - 20.00
Босишга топширилди - 19.30

Ҳомий
«Матбуот тарқатувчи»
акциядорлик жамияти

Обуна индекси- якка обуначилар учун 176
ташқилотлар учун 177
Рўйхатга олиш № 33
Буюртма Г- 031
29711 нусхада чоп этилди.
Формати А-3, ҳажми 2 босма табоқ.
Чоршанба кўнлари чиқади.
Баҳоси эркин нархда.
Набатчи Раҳмон КОДИР

«ШОНЪ ЮЛДУЗИ» МЕҲМОНИМИЗ

«Тонг юлдузи» газетаси азиз фарзандларимизнинг энг сеvimли нашридир. Халқаро Болаларни ҳимоя қилиш кўни муносабати билан «Тонг юлдузи»ни меҳмонга қақирдик.

Газета бош муҳаррири, шоира Умида Абдуазимова совга тариқасида ушбу саҳифалардаги мақолаларни бизга топшираркан, шундай деди: — Газетамизга жуда кўплаб мактублар келади. Биз ёш дўстларимизнинг дунёга зийраклик ва теран нигоҳ билан боқиларидан хурсанд бўламиз.

Ёш муаллифларимиз бизга кўрган-кечирган воқеалари ҳақида, ўзларини қийнаётган ўзига хос муаммолар, ўй-хаёлар ҳақида рўй-рост ёзадилар.

Биз эса бу мактубларни саралаб газетамиз саҳифаларида «Катталар болалар нигоҳида» ва «Қўлогингга гапим бор» рукини остида бериб борамиз. Ишончимиз қомилки, улар «Оила ва жамият» газетасининг мухтарам ўқувчиларига ҳам маъқул келади.

ОРЗУ ХОЛАМ ЙИҒЛАДИЛАР

Мени уйда ҳам, кучада ҳам нукул «бунача маҳмадонасан» — дейишди. Мен ўзимча маҳмадона эмасман деб уйлайман. Чунки ҳамма нарсга қизиқишим сабаб, савол

сурадим: Кейин қандай юрадилар? Аяжонимнинг жаҳллари чиқиб кетди шекилли, индамай уйга кириб кетдилар. Мен эса ҳақиқатан ҳам кейин қандай юракчилар-а, дея ўйлай бошладим.

беравераман. Тушуниб олганимдан сўнггина жим утираман холос.

Менинг жуда ҳам меҳрибон Орзу холам бўлди. Улар бир йилдан буён касалхонада ётибдилар. Мен аям билан тез-тез бориб хабар олиб тураман. Ҳар гал борганимда ҳовучимни тўлдириб ҳар хил шоколадлар берадилар. Яқинда мактабдан қайтсам, ҳовлидаги сурида аяжоним негадир хафа бўлиб утирибдилар. Ҳар галги одатимга қўра тезда бориб: «Нега хафасиз, аяжон», — деб сурадим. Улар бўлса «нега хафа бўлмай, Орзу холамининг оёгини кесиб ташлашармиш», — дедилар. Ростини айтсам, елкаларим жимирлаб кетди. Яна шоша-пиша

Салдан кейин аям уйдан чиқиб: «Мен касалхонага, Орзу холамининг олдига боришман, тезда келаман», — дедилар. «Мен ҳам бора қолай, аяжон», — дедим мулоимлик билан. Аям ҳам, майли дегандай қарадилар. Тезда йўлга тушди. Биз касалхонага кириб келганда, Орзу холамининг оёқларини аллақачон кесиб ташлашган экан, бошларида жуда кўп дўхтирлар уймалашиб турарди. Орзу холам бизни куриб, жўймадилар. Худди шу пайт уларнинг турмуш ўртоқлари Суннат почча ҳам келиб қолдилар. Улар гаплашиб олишсин деб аям билан чиқиб турдик. Анчадан сўнг Суннат почча эшикни зарб билан ёпиб чиқдилару хайрни ҳам насия қилиб жунавордилар. Биз аям билан кирганимизда Орзу холам жуда ёмон аҳволда эдилар. Аям тезда дўхтирларни қақириб келдилар. Салдан кейин ўзларига келган Орзу холам негадир хунграб-хунграб йиғладилар. Кейин билсак, Суннат почча холамга «оёқсиз хотин билан яшашга эл-юрт олдига уяламан», — деган эканлар. Сиз нима деб ўйлайсиз, оёғи кесилган хотин билан яшаш уятми ёки бир беморнинг кўнглини ноҳақ жароҳатлашми?

**ҚАМАРИДДИН,
Фарғона вилояти,
Фурқат тумани**

ХАДИЧА БИБИ ЭНДИ КАЙВОНЛИК КИЛМАЙДИ

Хадича биби қишлоғимизнинг кайвони-си. Уларсиз бирор туй

ёки маърака утмайди. Шунинг учун ҳам уларни ҳамма ҳурмат қиладди. Хадича бибининг ёлғиз битта Султон деган уғлилари бор. У ҳам шаҳарда яшайди. Айтишларича, қайсидир бир заводнинг директори эмиш. Уша ерда ўқиб, уйланиб, қолиб кетган. Мен Султон амакини анча йиллар олдин оқ волгада бола-чақаси билан келиб бутун қишлоқни ўзининг савлатига қаратиб кетганини биламан.

Бибимнинг айтишларича Султон амакининг дадалари сувга чуқиб улган эканлар. Ушанда Султон амаки 5 ёшларда бўлган эканлар. Хадича биби далада ишлаб, ёлғиз углини катта қилиб, ҳатто ўқитган ҳам.

Бир кун Хадича биби бибижонимнинг олдларига чиқиб, уғилларини жуда соғинганларини айтди. 3 йилдан буён қишлоққа келмаётган эканлар. Султон амаки охири марта келганларида «Мен сизнинг кайвонилик қилишингиздан номус қиламан, бу менинг обрўимга тўғри келмайди», — дебдилар. Хадича хола эса: «Болам бу — қадимий ўрф-одатимизку, қолаверса мен урилиқ қилмаёяман, фақат эл-юртни бир кўнига ярасам дейман, уйда ҳам ўтириб зериқаман», — дебдилар. Шу сўзбаддан кейин уғиллари қишлоққа келмай кетганимиш. Ҳозир қишлоғимизда бошқа бир аёл кайвонилик қиладди. Хадича биби бўлса узидан хафа бўлиб кетган углини ҳар кун кўтиб кўни утади.

Хадича бибини яхши қўрганам сари Султон амакини ёмон қўраман. Мабодо сиз бирор жойда Султон амакини учратсангиз қишлоқда уни онаси соғиниб кутаётганини айтиб қўйинг.

ЗАМИРА,

Бухоро вилояти, Олот тумани

ЙЎҚОЛГАН МЕҲР

Карима кенноий бизнинг қўшнимиз. Уларнинг мен тенги Сардор деган уғиллари бор. Сардор билан жуда яхши дўстман. Карима кенноийни ҳам ўз ойлмлардай яхши қўраман. Яқинда бўлиб ўтган бир воқеа тўғрисида уларга бўлган ҳурматим йўқолди.

Катта акамни уйлантирдик. Уйимизда катта тўй бўлди. Шаҳар чеккасига узатилиб кетган опам ҳам келишган эди. Улар жуда ҳам чакқон. Қўзон-товоқ дейсизми, суяриш-сидириш дейсизми, ҳаммасини эплайдилар. Уша кўни опам бармоқларидан узуқларини румолчага тугиб, шкафнинг ичига қўйган эдилар. Тўй тарқатгач, ҳамма ишларни саранжомлаб бўлган опам, кетиш тарафдўлига тушдилар. Шкафни очиб, узуқларини олмоқчи бўлдилар, аммо у ерда узуқлар йўқ эди. Опам роса хафа бўлдилар. Ойим бўлса: «Куй, қизим келган бало ушанга урсин» — деб уларни тинчитган бўлдилар. Опам кўндилар, аммо ичларида барибир тилла узуқларига ачинаётганларини билиб турдим.

Орадан уч-тўрт кун ўтгач, Сардорни олиб қўшни маҳалла болалари билан туپ тепишга бормоқчи бўлдим. Сардорларникига кирсам, китоб ўқиб ўтирган экан. Футболга бормайсанми дейишим билан қўлидаги китобни ташлашга-да, югуриб кийинишга тушди. Мен ҳам унга ёрдамлашмоқчи бўлдим. Сардор бир бурчақдан пайтоғини, яна бир бурчақдан қўйлагини топиш билан овора. Мен эса шкафнинг остида ётган кроссовкасини топлдим. Тоғлимму, қўлим токка теккандек вижирлаб кетди. Унинг ичига опамнинг таниш румолчаси тугилган ҳолда ётарди. Сардорни қақирдим, у югуриб келди. Бу

нима, дедим румолчани курсатиб, у ҳам ҳайрон бўлиб, оймани нарсаларидир-де, деди. Мен кулларим қақтираб румолчани очдим. Опамнинг узуқлари ярақлаб кетди. Сардорни ҳам, футболни ҳам унутдим-да уйга отилдим. Уйга киришим билан дарвозадан чиқаётган Карима келиноиймга дуч келдим. Уларнинг қўзи қўлимдаги румолчага тушди-ю, ранги қув учиб кетди. Бора солиб оймидан суяончи олдим. Ойим узуқларни топиб олганим тафсилотларини эшитиб, негадир хурсанд бўлиш урнига маънос бўлиб қолдилар. Гуёки узуқларни топиладиган хафа одамдек эдилар. Нукул: «Йў-е, яхши қўрган, ишонган қўшним Каримахон-а...» лердилар холос.

Ушандан сўнг Карима келиноий бизникига мулҳоқ чиқмай қолдилар. Мен ҳам уларникига чиқмайман. Сардор билан кучада, мактабда гаплашамиз. Баъзан уйлайман, узуқлар-ку топилиди, аммо менинг Карима келиноиймга бўлган меҳрим топилармикан? Сиз айтдинг-чи, йўқолган меҳр қайта топиладими?

**ЗАФАРЖОН,
Тошкент шаҳри,
Шайхонтоҳур тумани**

БЕНЗИН ТУГАГАНМИ ЁКИ ОДАМИЙЛИК?

Мен унинг синфда ўқийман. Қишлоғимиз тоғнинг этагидида жойлашган бўлиб, мактабга боришда айниқса қишда жуда қийналамиз. Ана шундай пайтлари машинаси бора-бора жуда маза-да. Қўшнимиз Аҳмад ака магазинда ишлайдилар. Бир эмас, иккита машиналари бор. Болалари ҳам мактабга машинада қатнайди.

Бир кечаси кичкина синглим қаттиқ оғриб қолди. Ҳаммамиз тўрт томонга югуриб, туман марказидаги касалхонага олиб бориш учун машина изладик. Худди шу пайт қўшнимиз Аҳмад ака ишдан қайтди. Дадам уларнинг олдига чиқиб аҳволини тушинтирдилар. Улар бўлса, бензин тугаб қолган, олиб бормоқчи эканлар дедилар. Қаттиқ оғриқдан инграётган синглимни бошида утириб тоғ оттирдик. Саҳарда дадам қўшни қишлоқдан машина топиб келдилар. Эрталаб Аҳмад ака «Бензини тугаб қолган» машинада яна ишларига жўнаб кетди.

Биз синглимизни касалхонага олиб бор-

ганимизда дўхтирлар: «Бир соат кечикканларингда қизларингдан ажралиб қоларкансизлар», — деди. Уша кўни операция қилиб синглимнинг қўричагини олиб ташлашди.

Мен уша кўндан бошлаб Аҳмад акани жуда ёмон қўраман. Улардан сўрагим келадди: Уша тунда бензин эмас, сиздаги одаимийлик тугаган эмасми, Аҳмад ака? Сиз қандай ўйлайсиз?

**МУҲИДДИН,
Қашқадарё вилояти,
Қамаши тумани**

Оила ва жамият

Муассисларимиз:
Ўзбекистон Республикаси
Хотин-қизлар кўмитаси,
Болалар жамғармаси ва
«Соғлом авлод учун» Халқаро
хайрия жамғармаси

Шioriимиз:
Оила - жамият фахри

БОШ МУҲАРРИР: ДИЛБАР САИДОВА

Телефонлар:
Бош муҳаррир - 133-28-20
Котибият - 34-86-91
Эълонлар бўлими - 136-56-52

МАНЗИЛИМИЗ
Тошкент - 700000,
Амир Темур кўчаси,
1-тор кўча, 2-уй.

«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни босмахонаси.
Манзил Тошкент, Буюк Тўрон кўчаси, 41-уй.
Босишга топшириш вақти - 20.00
Босишга топширилди - 19.30

Ҳомий
«Матбуот тарқатувчи»
акциядорлик жамияти

Обуна индекси - яқка обуначилар учун 176
ташкилотлар учун 177
Рўйхатга олиш № 33
Буюртма Г-031
29711 нусхалда чоп этилди.
Формати А-3, ҳажми 2 босма табок.
Чоршанба кўнлари чиқади.
Баҳоси эркин нархда.
Навбатчи Раҳмон ҚОДИР